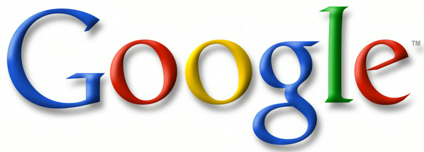

BIDRAG TILL LÄRAN

OM

DEN SVENSKA PROSASTILEN

KORTA ANVISNINGAR

FÖR DE ALLMÄNNA LÄROVERKENS STADIUM

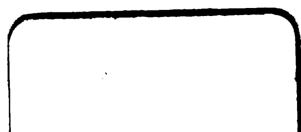
AF

CARL LANDTMANSON
Lektor vid högre allmänna läroverket i [illegible]

FEMTE UPPLAGAN

UPPSALA
W. SCHULTZ

Robert Kaeding
"Upsala" 1910

DEN SVENSKA
PROSASTILEN

BIDRAG TILL LÄRAN

OM

DEN SVENSKA

PROSASTILEN

KORTA ANVISNINGAR

FÖR DE ALLMÄNNA LÄROVERKEN UTARBETADE

AF

CARL LANDTMANSON
Lektor vid högre allmänna läroverket i Skara

FEMTE UPPLAGAN

UPPSALA
W. SCHULTZ
Lutheran Augustana Book Concern,
Rock Island, Ill.

UPPSALA 1895
ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

Förord till första upplagan.

Detta lilla försök grundar sig på ett par afdelningar af stilläran i Götzingers Deutsche Sprachlehre *(9:de Aufl., Aarau 1860). Vid bearbetningen har ett och annat tillägg blifvit gjordt med anledning af i det nuvarande svenska skriftspråket gängse oegentligheter. Af de bifogade exemplen äro de allra flesta hämtade ur svenska källor, tryckta eller handskrifna. Författarenamn äro utsatta endast vid sådana, hvilka anföras som mönstergiltiga.*

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Författaren tänker sig boken använd på följande sätt: Vid genomläsningen låter man lärjungen i exemplen uppsöka de felaktiga ställena, då dessa icke äro tydligt påpekade eller genom spärrning utmärkta, hvarjämte, där något ändringsförslag ej är i boken framställdt, rättelse fullständigt utföres på svarta taflan. Då sedan i öfningsuppsatserna något af de anmärkta stilistiska felen påträffas, gör läraren i marginalen en hänvisning till den §, som därom handlar. — Ett sådant förfarande synes böra vara ägnadt att hos de unge utbilda en egenskap af högsta vikt, förmågan af självkritik.

Skara i April 1872.

C. L.

Förord till tredje upplagan.

Denna upplaga skiljer sig i flere afseenden från de föregående. Åtskilliga regler, som synts något svårfattliga, hafva underkastats omarbetning. Ej få nya exempel hafva tillkommit, hvaremot ett eller annat, mindre lämpligt, uteslutits. På det att förhållandet mellan regel och exempel öfver allt må tydligt framstå, har jag på några få ställen,

där jag så funnit nödigt, genom ordet "fel" gifvit till känna, att läsaren i de till en framställd regel hörande exemplen har att söka efter någon stilistisk oriktighet, och att de sålunda icke äro att betrakta som mönstergiltiga. Vanligen visar det sätt, hvarpå regeln är uttryckt, huru de följande exemplen böra i nämnda hänseende uppfattas. — Stafningen är densamma, som blifvit använd i min sistlidet år utgifna "öfningsbok".

Skara den 24 januari 1884.

G. L.

Den fjärde upplagan

innehåller en del nya exempel, men skiljer sig för öfrigt föga från den tredje.

Skara den 11 februari 1889.

G. L.

Den femte upplagan

öfverensstämmer i det närmaste med den fjärde. Olikheterna bestå hufvudsakligen däri, att ett par regler och åtskilliga exempel tillkommit, att tvenne regler och några exempel bortfallit, samt att stafningen lämpats efter den, som användts i nionde upplagan af läsebok för folkskolan.

Skara den 11 februari 1895.

G. L.

Jämte språkriktighet (grammatisk och lexikalisk riktighet) fordras hos en god prosaisk framställning hufvudsakligen följande stilistiska egenskaper:

1) Framställningen skall vara *sammanhängande*, så att de särskilda delarna af densamma stå i ett förhållande till hvarandra, som noggrant motsvarar tankedelarnas inbördes sammanhang.

2) Hon skall vara *klar*, så att för uppfattningen inga andra svårigheter möta än de, som möjligen ligga i själfva ämnet.

3) Hon bör därjämte på läsaren eller åhöraren göra ett behagligt intryck eller äga *skönhet*.

Det är dessa tre hufvudegenskaper hos stilen, som här afses.

I. Om sammanhang i framställningen.

§ 1.

Man akte sig att i en mening sammanföra allt för olikartade tankedelar.

> Staden Stockholm är minnesvärd genom många riksdagar och flere belägringar.
>
> Luther var ett mönster af fromhet, och hans lifliga sinne upprördes lätt.
>
> Washington lefde såsom president enkelt (klädd i skor, blå frack och hatt med svart kokard samt försedd med paraply), rådde sina landsmän att aldrig inblanda sig i Europas förhållanden, testamenterade betydliga bidrag för ett universitets stiftande, gaf slutligen alla sina slafvar friheten samt penningar åt de ålderstigna.

Tungan hänger ur munnen på detta vackra, men illistiga djur (tigern), som har en lätt gång och suger blodet ur kroppen på sina offer.

§ 2.

Brist på sammanhang kan stundom härröra däraf, att en förmedlande länk af tanken blifvit utelämnad, hvarvid meningsdelar blifvit omedelbart förbundna, hvilka närmast hänföra sig — icke till hvarandra, utan till den vid utsägandet förbigångna delen af tanken.

För att göra oss ett fullständigt begrepp om Napoleons handlingskraft hade han under hela detta fälttåg fortfarit att från sitt ständigt växlande högkvarter leda sitt rikes borgerliga angelägenheter. (*Bör vara:* För att kunna göra oss ett fullständigt begrepp om N:s handlingskraft böra vi veta, att han under — —.)

Detaljerna af hans fälttåg mot Kray få sökas annorstädes. Här är det nog, att en mängd sammandrabbningar ägde rum med omväxlande framgång. (*Bör vara:* Här är det nog att nämna, att en mängd — —.)

Vi vilja likväl icke gå så långt i vår fordran på trohet mot originalet, att det bör återgifvas ord för ord i samma följd, i enahanda satsställning.

Den bästa människan är icke den, som har det klyftigaste förståndet, de största insikterna, utan det varmaste hjärtat.

Om vi bland de mänskliga anlagen först betrakta religionskänslan, så kan skolan därpå egentligen endast villkorligt verka. (*Bör vara:* så finna vi, att skolan därpå egentligen endast villkorligt kan verka.)

Ehuru vi i följd af bristande undersökningar och förarbeten ej i detalj kunna följa denna stils utveckling, så bär dock den spanska gotiken en högst karakteristisk prägel.

Den ifrågavarande oegentligheten kan vara mer eller mindre stötande. I de fyra första af ofvanstående exem-

pel stör hon på ett betänkligt sätt sammanhanget, i de två sist anförda märkes hon kanhända mindre, dock motsvarar uttryckssättet icke heller här fordringarna på en fullt vårdad stil. Nybegynnaren tillåte sig aldrig uteslutningar af ofvan beskrifna slag.

§ 3.

När en del af en framställning hänför sig till en annan del, måste dessa vara noga lämpade efter hvarandra. Fel:

Hon (nationen) måste gå in i sig själf och eftersinna, i hvad mån hon själf kunde vara vållande till så stora lidanden. Hon kunde ej undgå att finna, att så var. (*De båda bisatserna motsvara ej hvarandra: orden* "att så var" *hänvisa på en bisats, inledd med* "om", *icke med* "i hvad mån".)

Vår tid synes verkligen nära att glömma den stora vikt, som hvilar därpå, att bokmarknaden i första rummet borde erbjuda oss våra egna författare.

Utom detta gjorde den (adeln) äfven, i samma mån som ätterna ökades, anspråk på många andra friheter. Så t. ex. blefvo adelsmännen, innehafvarne af de högsta ämbetena, snart befriade från alla utskylder.

De svårigheter, som möta unga studerande vid universitetet, skulle, om ifrågavarande förändring vidtoges, försvinna. Exempel härpå har man från Tyskland. *(Exempel på, att svårigheterna skulle försvinna?!)*

Skola vi nu, afskräckta genom ett enda nederlag, afstå från detta höga mål, skola vi låta ett så rikt byte gå ur våra händer, i synnerhet som det så lätt kan tagas i besittning? *(Bisatsen:* "i synnerhet som — —", *passar icke ihop med den frågande hufvudsatsen.)*

Kan odlandet af s. k. rara växter vara till någon egentlig nytta vid studiet af botaniken, alldenstund de odlade växterna visa betydliga olikheter med de i vildt tillstånd växande?

När människorna slutligen lärt sig inse, att de ej förmådde göra Guds verk om intet, upphörde omsider den blodiga förföljelsen, och kristendomen blef af romerske kejsaren förklarad för statsreligion. Denna s. k. katolska kyrka var den enda — —.

Genom frederna i Nimwegen, Fontainebleau och Lund hade Sverige ändtligen fått fred med alla sina fiender. I dessa krig hade Karl XI mognat till man.

Genom umgänget med vekliga och i yppighet lefvande folk blifva sederna hos en handlande nation lätt förskämda. Härigenom beredes ofta ett sådant rikes fall.

Grekerna voro mästare i allt, som hörde till vetenskap och konst. Här uppträdde filosoferna med sina världsbekanta system.

Herr Oppert höll därefter ett långt föredrag, hvilket gaf hr Landberg anledning att framställa några frågor till besvarande af hr Oppert, som också i slutet af sammanträdet gjorde så. *(Den sista relativsatsen passar i anseende till uttryckssättet ej tillsamman med den åsyftade delen af den första.)*

Detta var en af hufvudorsakerna till upphäfvandet af belägringen; ty om vi icke det gjort, skulle vi, så vida vädret fortfarit att vara dåligt, antingen måst taga staden eller också nödgats lämna alla våra kanoner i sticket. *(Förhållandet är alldeles detsamma som i näst föregående ex.)*

Allt sedan B. E. Malmström karakteriserat Almqvist såsom Sveriges ende konsekvente romantiker, har det blifvit vanligt att betrakta denne författare såsom en representant för den tyska romantiken i alla dess riktningar. Så är dock ingalunda förhållandet.

Han föreslog att byta rustning med Eurysakes. Härtill kunde Eurysakes i början på inga villkor förmås.

Efter Pyreneerna är halfön uppkallad, och man har haft skäl därtill, ty vare sig man tager deras fysiska eller deras politiska betydelse i betraktande, äro de af stor vikt för halfön.

De nationalliberala tidningarna i Berlin hoppas på seger för regeringen, hvilket dock ingalunda torde vara så säkert [1].

Orsaken till, att tapeterna nedtagits, har utan tvifvel varit den, att man velat skydda dem för förstörelse, hvilket säkerligen skulle hafva blifvit följden af ett längre begagnande.

Slutligen lyckades han skaffa sig visshet i saken. Sedan han fått detta, så — —.

Då började dalallmogen besinna sig, bad konungen om förlåtelse och erhöll det utan svårighet.

Anm. Mot den framställda regeln kan naturligtvis, såsom också exemplen här ofvan visa, felas på många olika sätt. Tvenne tämligen vanliga oegentligheter af ifrågavarande slag torde särskildt böra påpekas:

1) Den ena uppstår, om, då en sats eller satsdel hänföres till ett i sammanhanget förekommande ord, därvid afses en betydelse hos detta ord, mer eller mindre skiljaktig från den, i hvilken ordet för tillfället är användt.

I Coriolanus, den stolte patriciern, åskådliggöres ståndens strid i det republikanska Rom. ("Coriolanus" *betyder här Shakespeares skådespel med detta namn, men den tillagda bestämningen afser personen.*)

Minst lyckad af alla de lyriska dikterna i denna samling synes oss den förut bekanta, här som inledningsstycke förekommande sonetten — en diktart, hvilken också af insiktsfulla domare förklarats oförenlig med vårt modersmåls skaplynne. *(Här är fråga om en viss sonett, men till ordet sonett fogas en apposition, hvilken afser hela slaget af dylika skaldestycken.)*

Nederländarne ingingo sinsemellan ett förbund, hvilket uppsade Filip tro och lydnad. *(Ordet "för-*

---

[1] Oriktigheten i detta exempel kan vid första ögonkastet tyckas vara af rent grammatikalisk natur. Man kunde nämligen föreställa sig, att författaren velat hänföra relativsatsen till "seger" och råkat använda neutrum i st. f. maskulin ("hvilket — säkert" för "hvilken — säker"); men helt visst har han haft i tankarna en sats i st. f. detta substantiv ("att regeringen skall segra") och därför med afs. på en sådan sats skrifvit "hvilket". Liknande fel finner man i de tre nästa exemplen.

bund" har här a b s t r a k t *betydelse, men relativsatsen afser en* k o n k r e t *betydelse hos detsamma.)*

Gustaf sammankallade för detta ändamål en riksdag till Västerås, hvilkens förlopp vi här vilja i korthet skildra.

En riksdag sammankom nu 1742, på hvilken Hattarne voro nära att störtas i följd af det olyckliga kriget.

Enda medlet för ernåendet af detta mål var nu en genomgripande revolution, hvilken, ehuru lyckligt genomförd och i alla afseenden nyttig för Sverige, dock blef första orsaken till konungens för tidiga död. *(Relativet afser just* d e n r e v o l u t i o n, s o m v i d d e t i f r å g a v a r a n d e t i l l f ä l l e t u t f ö r d e s, *men i hufvudsatsen talas om en revolution, såsom något blott* m ö j l i g t *och* ö n s k v ä r d t.*)*

2) Den andra af de nämnda oegentligheterna består däri, att något, som afser ett i framställningen icke förekommande substantiv, blifvit hänfördt till ett förut användt, med detta substantiv stambesläktadt adjektiv.

En af de största slättbygderna är s k å n s k a slätten, utgörande södra och västra delarna af d e t t a l a n d s k a p.

Efter det sista fransk-tyska kriget hysa de båda rikenas invånare ett oförsonligt hat till hvarandra.

Det mänskliga snillet uppfinner skyddsvärn mot naturens råa krafter, hvilka ofta fientligt storma an mot henne.

Den m o d e r l i g a omsorgen, som utgör en så viktig del af ett barns moraliska och religiösa uppfostran, förlorade Lidner, då han, såsom en uppväxande yngling, mest behöfde den och djupast kände förlusten däraf. Också har han ägnat h e n n e s minne en nästan till afguderi gränsande hyllning. Ofta ställer han h e n n e fram i sina dikter — —.

§ 4.

Man får ej låta någon del af det, som utsäges, hänsyfta på eller bestämma en sammansättningsled af ett ord.

I likhet med sina vapenbröder hyste han den varmaste fosterlandskärlek och brann af längtan att få gå i döden för detsamma.

Härigenom retade Katarina slutligen sultanen till ny krigsförklaring. De ryska härförarne hade i detta krig stora framgångar.

Fredrik den förste antog år 1701 konungatitel och blef såsom sådan vid fredsslutet i Utrecht erkänd.

Det största felet var måhända, att man försökte bemantla skeppsförsäljningen med den uppgiften, hvarpå ingen trodde, att de skulle användas för en handelsexpedition till Ostindien.

Bergsboarne äro friskare och kraftigare än andra, emedan luften där är mera ren och hälsosam.

Det s. k. tiomannarådet hade oinskränkt makt öfver alla statens ämbetsmän. Tre af dessa ledamöter ägde att afdöma alla anklagelser för högmålsbrott.

Öfvergå vi nu till deras statsmannaegenskaper, så finna vi, att äfven såsom sådana både Gustaf Adolf och Napoleon böra räknas bland de yppersta, som världshistorien känner.

Saken är ännu ett lifligt samtalsämne.

De täflade om besittningsrätten af detta rika land.

Europas folk började få ögonen öppna för det tusenåriga förfalskningsbrott af nästan alla kristendomens läror, hvartill påfveväldet gjort sig skyldigt.

Bland alla högtider, som firas i vårt land, är julen, åminnelsedagen af vår frälsares födelse, onekligen den förnämsta.

Var julen såsom solfest glad och efterlängtad, så blef den det ännu mer såsom en åminnelsehögtid af Honom, det aldrig nedgående ljuset.

Det vanligaste förstörelse-elementet af allt välstånd och all trefnad, brännvinet, torde på denna ort visst ej vara allmänt hatadt.

Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående stämplade pappers-afgiften.

Upphöjd karaktersteckning.

Vattenaftappningsförslag med statsunderstöd.

§ 5.

Är det oriktigt att hänföra något till en del af ett ord, så är det icke mindre oriktigt att låta en mening ansluta sig till en enskild satsdel, i fall meningen har en sådan form, som om hon afsåge hela den sats eller satsförening, till hvilken den nämnda satsdelen hör.

Vid slutet af hans regering började utsikterna för Sverige allt mer att mörkna och tjocka moln att skocka sig kring den alltid lika modige konungen. Också skulle han säkert med vapenmakt hafva kufvat sina motståndare, om icke döden afskurit hans hjältebana. (*Den senare punkten afser orden:* "alltid lika modige".)

Annexbyggnaden tar sig godt ut härifrån med sina af blå och gula draperier prydda pelarrader i stället för väggar och sitt starkt utskjutande tak, som å ömse sidor lämnar en väl behöflig plats till en betäckt gång; ty inuti är golfvet i det närmaste fylldt med utställningsföremål — —.

Gå vi än längre åt söder, inkomma vi i det minst kända området i Afrika. Så mycket vet man dock, att det är ett lågland.

§ 6.

Någon gång står en mening i närmaste sammanhang med en föregående satsfognings försats. En sådan anordning måste anses otillåtlig.

Ehuru karthagerna själfve icke förädlade sina varor, drogo de dock af sin handel en betydlig vinst, och ofantliga skatter hopade sig i hufvudstaden. Konstflit synes nämligen varit helt och hållet främmande för karthagerna.

Innan den kristna kyrkan tillkämpat sig så stora fördelar, att hon kunde anse sig säker om framtida bestånd, måste hon lida mycket. Den seger, som vanns därigenom, att hennes religion blef statens, var dock icke till alla delar nyttig.

§ 7.

A. Vida vanligare än den i § 6 omnämnda oegentligheten är en annan likartad, hvilken består i ett slags samordningsförhållande mellan en hufvudsats (eller självständig satsförening) och en bisats (eller bisats-förening), som slutar en föregående satsfogning.

Gustaf inrättade kronobrännerier, hvilka visserligen gåfvo honom en rik inkomstkälla, men de ådrogo honom äfven folkets hat.

Under denna riksdag afgjordes äfven frågan om riksskulden, vid hvilken frågas behandling konungen likaledes använde våld och list; och han kunde endast med svårighet förmå ständerna att åtaga sig ansvaret för skulden.

Dess kringfarande flottor blefvo allt glesare, de utländska besittningarna gingo förlorade, hvarefter staden intogs af Napoleon, och med friheten var det förbi för alltid.

Man inträder i ljusa, varma och sunda rum, i hvilka ordning och snygghet råda öfver allt, och lärjungen vänjer sig därför själf vid ordning.

Kyrkan fick nu ett stöd i statsmakten, hvilken tillskyndade henne många fördelar; men den verkade äfven menligt på hennes lagstiftning och ämbetsmän.

Här bo de så kallade skogslapparne, hvilka visserligen, såsom fjäll-lapparne, föra nomadlif, men de företaga ej några större vandringar.

I denna afsikt stiftade drottning Margareta 1397 Kalmar-unionen, som skulle äga bestånd för alla kommande tider; men detta blef likväl icke förhållandet, utan den upplöstes slutligen.

Lastrummet är afdeladt i tvenne hälfter på det sätt, att den ena delen utgör endast lastrum och den andra visserligen lastrum äfven, men där finnas dessutom ett bord och några bänkar, så att medföljande landtmän där på samma gång kunna hafva ett litet matrum.

Bland djuren finnas många slag, hvilkas kött är tjänligt till näring åt människan, och utan hvilka hon svårligen skulle kunna vara till; ty hennes kropp är så danad, att den ej kan näras blott af växtrikets alster.

Vid första påseendet skulle det tyckas, som vi endast utbytt den ena ytterligheten mot den andra; och när skälfvan öfvergifvit oss, har feberyran infunnit sig.

Förtjänsten häraf tillkommer Joh. Gutenberg, hvilken länge arbetade på iordningställandet af ett boktryckeri; men som han saknade tillräckliga medel, måste han taga till medarbetare en rik guldsmed, hvilken snart tillägnade sig hela uppfinningen.

Han och min mor voro till middagen hos en general Ashburton, en utaf öfverjägmästarne, och träffade där en emigrant, en mr Chalabre, som hade flyktat på ett märkvärdigt sätt och med stor lifsfara; han var i följd däraf i vår lilla sällskapskrets ett stort lejon.

Mellan ofvannämnda floder finnes en omätlig skogstrakt, en s. k. urskog, hvilken för människor snart sagdt är ogenomtränglig, ja det är nästan en omöjlighet att med yxans tillhjälp bana sig väg där någon längre sträcka.

Denne senare, som var barnlös, hade af katolikerna blifvit öfvertalad att välja till efterträdare sin kusin Ferdinand, af hvilken lutheranerna hade skäl att vänta sig det värsta, emedan han var ifrig katolik; ja de trodde, att han skulle helt och hållet utrota protestantismen i Böhmen, liksom han förut gjort i sina arfländer.

Det betydligaste vattendraget är Nordängsån, hvilken flyter genom Lerdala socken. Här störtar hon sig utför fem på hvarandra omedelbart följande fall.

Norr om nämnda flod utbreder sig en stor slätt, hvilken under regntiden till största delen står under vatten. Under den torra årstiden däremot spricker marken, och hvirfvelvindar uppdrifva moln af dam.

Den nordliga sträckan åter delar sig i flere med hvarandra parallella kedjor, hvilka först bilda Bolivias alpland. Vidare norrut utbreder sig Quitos bergslätt.

Öfver allt, till och med öfver konungarne och rådet, höjde sig med tiden eforerna, hvilka ursprungligen blott voro polistjänstemän. Sedermera förde de uppsikt öfver statsmyndigheterna och bevakade äfven konungarne i krig.

Långt fortare gick det med spridandet af tobaksodlingen, hvilken visserligen i och för sig själf icke kan sägas hafva beredt landet några fördelar. Dock, om man tänker på den bevekelsegrund, som härvid ledde Ahlströmer, nämligen önskan att hindra tobakens införande, måste man finna hans verksamhet äfven i detta afseende förtjänt af att med tacksamhet ihågkommas.

Vi se häraf, att grekerna, så länge de bibehöllo de gamla goda sederna, kunde hålla stånd till och med mot den mäktigaste fiende. Men då de däremot öfverlämnade sig åt yppighet och vällefnad samt läto sedligheten förfalla, gingo de med snabba steg sin undergång till mötes.

Då värmegraden sjunker, förtätas gasen och bildar ytterst små vattenblåsor, af hvilka uppkomma ljusa moln, som dock efter någon tid blifva mörkare. Orsaken härtill ligger däri, att flere af ofvannämnda små vattenblåsor förena sig och därigenom hindra solstrålarna att genomtränga molnet.

Anm. Äfven om en dylik mera löslig hopställning af satser någon gång kan vara tillåtlig, så är dock för nybegynnaren säkrast att undvika densamma. Rättelse kan utan vidlyftigare ändringar ske på två sätt, nämligen antingen genom att gifva den efterföljande själfständiga meningen beroende form eller genom att ur den föregående satsfogningen lösgöra bisatsen (bisats-föreningen) och ikläda den själfständig form. — I följande mening (Tegnér, tal vid jubelfesten 1817) finner man en afvikelse af ifrågavarande slag, hvilken författaren måhända med afsikt tillåtit sig för att gifva de sista orden starkare eftertryck:

En hvar utaf oss kämpar gärna för sig själf och kan ej bedöma annat än hvad som närmast tränger in på honom; likasom den simple soldaten värjer sig själf i slaget och nedslår sin närmaste motståndare, men om slagets gång vet han föga eller intet.

B. Stundom inträffar, att en sats, som i följd af sitt innehåll bör vara samordnad med eller underordnad en föregående bisats, har fått en sådan form, att man icke tydligt kan se, om han är tänkt som hufvudsats eller som bisats. En sådan obestämdhet bör undvikas.

Vanligen är det så, att de vägar, på hvilka mest kan uträttas för mänsklighetens bästa, förete de största hindren, och blott djärfva och kraftiga människor våga sig fram där.

C. Alldeles samma fel, som förekommer i de under A. anförda exemplen, genomgår emellanåt framställningar af något större omfång. Inledes nämligen en berättelse, beskrifning e. d. med några ord, som innefatta en hänvisning på densamma, så händer, att den första delen af själfva skildringen får en beroende ställning i förhållande till de inledande orden, medan det följande iklädes själfständig form. I dylika fall är det bäst att gifva hela skildringen en självständig ställning.

En svensk emigrantfamilj i Newyork, hvars namn icke uppgifves, har på det mest upprörande sätt blifvit drabbad af ett olyckligt öde, i det mannen, som under resan öfver Oceanen fick ena lårbenet afbrutet, sedan det skadade benet måst amputeras, blifvit krympling. Hustrun, som under en längre tid varit mycket svag, har af sorg öfver mannens olycka förlorat förståndet och ligger nu på ett hospital. Af de fem barn, som tillhörde familjen, har ett, det äldsta, som var ute för att tigga tillsamman något för de öfrigas uppehälle, blifvit öfverkördt af en omnibus samt så illa skadadt, att det med all säkerhet blir vanfört för alltid.

Fältets areal lärer vara omkring 18 tunnland, som äro indelade så, att man vid inträdet, som

sker från alléen, har exercishuset på vänster hand och därefter det af Stockholms mejeriaktiebolag uppsatta lilla mejeriet samt vidare maskinafdelningen. På höger hand träffar man först på en del prydliga hus, som inom sina väggar innesluta fiskeriredskap och till fiskeriet hänförliga utställningsföremål. Fonden upptages af o. s. v.

§ 8.

Stundom finner man satsförbindelser, i hvilka hufvudsatser äro likställda med satsdelar. En sådan anordning kan icke godkännas.

Diktaren är afbildad i sittande ställning, *stödjande sig* med vänstra handen på sin bekanta käpp, som ännu förvaras i museum för nordiska fornsaker, *och i den andra håller han* boken, som antyder diktaren.

Emellan sjöarna Vänern och Vättern samt Kattegatt sträcker sig i nordostlig riktning Västergötland, i norr begränsadt af Skagern, Letälfven och bergstrakten Tiveden; i väster skiljes det från Dalsland och Bohuslän genom Vänern och Göta älf; i söder gränsar det till Halland och Småland.

Den utmärkte franske statsmannen Richelieu ingick då förbund med Sverige, i början blott understödjande med penningar, men år 1640 förenade sig en fransk här med den af Banér anförda svenska.

Det fanns i Rom under denna tid en man, hörande till en af de förnämsta ätterna, utrustad med utomordentliga talanger och en inre kraft, som gjorde honom skicklig till de största företag; men han var äfven känd för sina laster och sina grofva brott.

Krig förde de med ära och utmärkelse, kämpande hvardera för sitt fosterland; men Gustaf Adolf stred dessutom för religionen.

I fonden sågs nedanför katedern samt *omgifven* af en rik infattning af gröna växter Frans Michael Franzéns kolossala porträttbyst, för tillfället skulpterad af artisten Karl Sjöstrand, *och äfven pelarna samt läktarnas fasader voro prydda* med gröna girlander.

Utmattad af blodförlust, inträdde han i en gammal lada, den enda återstoden af fädernehemmet; det öfriga hade blifvit ett rof för fiendernas mordbrand.

Tidigt följande morgon begåfvo sig Petrus och Mattias på väg med hvar sin bössa på axeln. Petrus bar dessutom matsäcken.

§ 9.

Bisats samordnas icke gärna med en satsdel eller en satsförkortning.

Antonius förutspådde nu hennes blifvande storhet, och att hon skulle blifva ett medel till ryssarnes omvändelse till kristendomen.

Af dem, som äro tillkomna i senare tider, veta vi åtminstone ingen, som öfverträffar den Molinska fontänen i konstvärde, men väl, att flere äro densamma i detta afseende underlägsna. *(Den objektiva bisatsen är samordnad med det af en relativsats åtföljda objektet* "ingen".)

Han talar om, huru han ständigt fått stå tillbaka för sin bror, och den harm, han därvid känt.

De först i ögonen fallande likheterna äro den långsträckta form, som båda halföarna hafva, och att båda i norr sammanhänga med fasta landet.

Med ett mot de af Luther och Calvin förkunnade nya lärorna fientligt hjärta, och då han ansåg sig äga nog makt att omintetgöra allt, som ej öfverensstämde med hans åsikter, lämnade han intet medel oförsökt för att hindra sina undersåtar att omfatta dessa läror.

De voro ense om den katolska kyrkans misstag, och att hon sålunda borde tillintetgöras.

Konungarne ansågo sin makt såsom dem af Gudi förlänad, och att de för ingen behöfde stå till rätta för förvaltningen af sitt ansvarsfulla kall.

Han lät förklara Sverige för ett arfrike, och

att kronan skulle gå i arf inom hans manliga afkomma.

Luther ansåg Kristi lekamen och blod på ett öfvernaturligt sätt meddelas åt alla nattvardsgästerna, och att Kristi lekamen och blod således verkligen äro närvarande.

Då natten inbrutit, och alla bröderna tycktes sofva, begaf sig den yngste till fadern och sade sig vara den brottslige, och att han ensam förtjänade straff.

Anm. 1) Vissa förbindelser af här ifrågavarande art måste dock godkännas. Detta är, åtminstone stundom, fallet med den tämligen vanliga samordningen af relativbisats och attribut.

Stor uppmärksamhet bland konstvänner i Stockholm väckte en fris, som professor S. exponerade i konstföreningen, behandlande ämnen ur Harald Hårfagers saga, och där den utmärkte konstnären i rask kolteckning framställt karakteristiskt träffande forntidsbilder.

Berättigad är väl äfven en sådan sammanställning, som man finner i följande exempel:

Efter årsberättelsens uppläsande, och sedan af sällskapets skattmästare den öfliga redogörelsen för kassans ställning meddelats, hölls af den afgående ordföranden ett tal — —.

Anm. 2) Emellertid är det för nybegynnaren tryggast att samordna bisats blott med bisats, då i många fall endast ett mera utbildadt språksinne kan afgöra, hvad som i detta afseende är tillåtligt eller icke tillåtligt.

§ 10.

Åt samordnade, till innehållet likartade bisatser gifver man helst samma slags bisatsform. Fel:

Det skall nu blifva vår uppgift att visa, *hvilken* utomordentlig betydelse Englands geografiska läge haft för dess historia, eller *att* detta lands stormaktsställning till största delen beror på dess läge.

Det synes dock, som blefve dessa till antalet så ofantligt öfverlägsna och till betydelsen så viktiga provinser inom djurriket härigenom något styfmoderligt behandlade, och att det ej borde vara så olämpligt att anslå något mera tid till deras studium.

Gubben framhöll, huru fåfänga de unges förhoppningar äro, att de helt säkert icke gå i fullbordan.

§ 11.

A. En attributiv satsförkortning, som börjar en sats, bör hänföra sig till dennas subjekt. Fel:

Komna till Korsberga station på Hjobanan, upphörde regnandet.

Framförda på torget i Karthago, höll prokonsuln ett bevekande tal till dem.

En månad gammal, dog modern från honom.

Beläget hufvudsakligen inom heta zonen, sköljdt af Karaibiska, Atlantiska och Stilla hafvets vågor, träffa vi i Sydamerika de skönaste orter på jorden.

Redan förut ovänligt stämd mot England, upplågade nu ännu mer hans vrede.

Sålunda bittert stämd mot rådet samt ung och härsklysten, blef hans första åtgärd efter uppstigandet på tronen att söka tvinga de öfvermodiga rådsherrarne att afstå något af sin makt.

Styrdt af utmärkta konungar, såsom en Gustaf II Adolf och en Karl X Gustaf, hade Sveriges makt och anseende allt mer tilltagit.

Så uppfostrad kunde få mäta sig med honom i kroppskrafter och krigiska idrotter, allra minst den förvekligade persern.

Hoppackade inom Wiens murar, vimlade detta trånga område af de många furstarne och deras svit.

Öfversatt på de flesta europeiska tungomål, anse vi oss bereda våra landsmän ett nöje genom att öfverflytta arbetet äfven på vårt språk.

Självständiga såsom alla helsingar, var det nog en glädje för honom, som själf var så själfständig, att arbeta bland dem.

Lika nordiskt sinnad som den nyssnämnde, synes dock den mildare nordiska stämningen, uppenbarad i de sydligaste svenska landskapen, företrädesvis tilltala M.

Försedd med en god introduktion till en ansedd köpman i Hamburg, ville denne bereda mig tillfälle att bese Güsselfelds fabrik. *(Meningen är:* Då jag var försedd —.)

Sällan hemsökt af eldsvådor, väckte det stor oro inom Skara samhälle, då ropet: "elden är lös!" hördes ljuda genom gatorna.

För oss hittills obekanta, kunna vi om deras kapacitet icke fälla något eget omdöme.

Långt ifrån att vid något tillfälle allvarsamt tänka på att taga sig själf af daga, måste vi ifrågasätta, huruvida emellan hans afsägelse i Elysée och den stund, då han på S:t Helena kände dödens annalkande, det fanns en enda dag eller ens en timme, under hvilken något hopp eller någon plan att återvinna sin makt icke rörde sig inom hans själ.

Därom anmodad, bifogas jämte återgående remisshandlingar mitt till konungen ställda utlåtande öfver de besvär, som G. Svensson i Ågården af denna församling anfört.

B. Består ett adverbial af en infinitivförbindelse, så bör det subjekt, man har att tänka sig vid den i adverbialet ingående infinitiven, sammanfalla med satsens subjekt. Fel:

För att vinna inträde måste årskortet vara stämpladt. (*Rättare:* — — måste man ha ett stämpladt årskort.)

För att i någon mån jämna dessa olika förhållanden stod det den utmanade fritt att själf välja vapen.

För att inplanta ordning hos den studerande ungdomen är allt inom skolan ordentligt och regelbundet inrättadt.

För att återställa den genom krigen med Napoleon I i sina grundvalar skakade staten afskaffades af honom värfningssystemet.

Blott genom att lägga lika skatter på alla stånd kunde kronans inkomster komma att räcka till hennes utgifter.

Efter att hafva konserterat i Hamburg och nu senast i Köpenhamn blef det slut med så väl tålamodet som de kontanta medlen för den dag för dag, vecka för vecka gäckade sångarskaran.

Efter att hafva tagit sig någon tid för att, så vidt ske kunnat, orientera sig i förhållandena, innan han grep till pennan, hafva vi nu från honom mottagit början af hans korrespondenser.

Redan under honom blef för att beröfva fienden alla näringsmedel Pfalz så förhärjadt, att kurfursten i rättvis harm öfver mordbrännandet utmanade marskalken till tvekamp.

Han samlade hvarje vecka omkring sig återstoden af indianstammen för att erhålla undervisning i religionen ("erhålla" *i st. f.* meddela.)

Konungen tecknade sitt namn å en klippa för att sedermera där inhuggas.

Samma felaktiga ställning, som infinitivförbindelserna i de föregående exemplen, intaga stundom äfven sådana adverbial, i hvilka hufvudordet är ett substantiv.

Carl Emanuel III sökte att genom en väl ordnad statshushållning och genom prästernas deltagande i landets skattebördor betäcka de stora utgifterna. *(Satsens subjekt är* Carl Emanuel, *men i adverbialet* "genom — skattebördor" *ligger ett annat subjekt, prästerna. Jfr regeln här ofvan vid B.)*

Efter ett kraftigt uppmuntringstal rusade de af stridslust eldade soldaterna mot fiendernas led. *(Soldaterna höllo icke talet.)*

Johan inneslöt sig i Åbo, men måste efter en kort belägring gifva sig[1].

---

[1] Ett dylikt bruk af adverbial kan stundom göra, att meningen blir på det befängdaste sätt förvriden. En gång för många år sedan skref en person i Falköping ett bref till en bekant i Skara, dit en Skarabo, J. S. (en genomhederlig, allmänt aktad man), som var på besök i Falköping, skulle medtaga detsamma. Brefskrifvaren ville nämna, att brefvet skulle öfverföras af J. S., och i sammanhang därmed ville han omtala, att under dennes vistelse i Falköping ett par mordbrandsanläggningar där förekommit, men att elden lyckligtvis genast blifvit släckt. Han råkade då ut-

Anm. Oegentligheter af den art, hvarom i denna § är fråga, förekomma mycket ofta. Stundom äro de sådana, att de föga falla i ögonen. Följande mening torde mången vilja betrakta som alldeles felfri:

Åkerbruk och andra näringar uppmuntrades genom att i riket inkalla skickliga arbetare.

Men riktigare är det dock att säga:

Åkerbruk och andra näringar uppmuntrade man genom att i riket inkalla skickliga arbetare.

§ 12.

A. En sammandragning af två eller flere satser är oriktig, om ett för dem gemensamt ord intager olika satsställning inom de särskilda satserna eller ej i alla har samma betydelse.

Bänkarna äro af den modell, som ecklesiastikdepartementet ansett vara den bästa och för närvarande begagnas i växelundervisningssällskapets normalskola i Stockholm. *(Ordet* "som" *är dels ackusativ dels nominativ.)*

Inga yttre fördelar kunde förmå honom att afvika från den bana, som han med sitt snilles förenade krafter omfattat och därigenom blifvit hans själs glädje.

— en resa, som man ansett på visst sätt bilda en afdelning för sig i hans lif och otvifvelaktigt i anseende till de intryck, han mottagit, haft ett hufvudsakligt inflytande på hans utveckling.

Understundom emottog han besök af landsmän, hvilka händelsen förde till Regensburg och af nyfikenhet förleddes att besöka det därstädes befintliga klostret.

— den sköna skaran af tartariska och kaschmirska hofjungfrur, hvilka den unge konungen skickat emot sin brud och nu redo på ömse sidor om palankinen —.

---

trycka sig på följande sätt: "Jag skickar detta bref med vännen J. S., som efter tvenne misslyckade mordbrandsförsök återvänder till Skara." — Anmärkas bör, att exemplet äfven kan tjäna till belysning af regeln i § 1.

De många hjältar och utmärkta statsmän, som Gustaf Adolf förstått att bilda och ingifva sin egen anda, fullföljde hans verk. *(Ordet* "som" *är dels ackusativ, dels dativ.)*

Då man härefter tänker på, hvilka stora män som uppträda och tillvinna sig vår uppmärksamhet under ifrågavarande krig, och det är en obestridlig sanning, att man känner sig mera dragen till det folk, som har de fleste sådane att uppvisa, kan man ej annat än fatta förkärlek för romarne. ("Då" *har först temporal, sedan kausal betydelse.*)

B. Följer efter en relativsats en annan med honom samordnad och med honom sammandragen sats, så är förbindelsen felaktig, om relativet icke låter hänföra sig till den sålunda efterhängda satsen.

Den seger, som högern vann i december 1872 och tvang Thiers till att upptaga åtskilliga konservativa element i regeringen, ansågs till icke ringa del bero på S:t Marc Girardins parlamentariska taktik. (*Relativet* "som" *kan icke hänföras till satsen:* "och tvang Thiers —".)

Den resande familjen bestod af brukspatron H., en ganska rik och bildad possessionat, samt hans fru och dotter, för hvilken magistern under sitt sista informatorsår fattat en stark böjelse och någon gång tyckt sig märka, att denna böjelse icke var alldeles obesvarad.

Senare bildades äfven för kvinnor dylika fristäder, hvilka kallades nunnekloster och deras invånare nunnor.

Dessa voro hedniska fruntimmer, för hvilka han lät uppbygga afgudatempel och tog till och med själf del i deras oförnuftiga afgudatjänst.

— åtminstone kan man bestämdt säga det om Motala verkstad, hvars arbetens utmärkta beskaffenhet och det därvid använda materialets godhet tillräckligt bevisas redan däraf, att maskinerna till tvenne ångfartyg, köpta i Motala, utan anmärkning tjänat mer än femton år.

I vissa tillstånd af människokroppen tyckes själen vara begåfvad med en ny och förut ej anad

förmåga, oberoende af viljan — gäckande och oförklarlig som sammanhanget i en dröm, hvaråt vi gärna ville ge en tillfredsställande tydning, men mot vår vilja se oss hjälplöst insnärjda i flere och flere gåtor.

Det sköna Sachsen, hvaraf preussarne tillröfvat sig hälften och till belöning så i den underkufvade som i den ännu fria delen hatas med raseri, är ett af Tysklands härligaste länder.

Potäternas egentliga hemland är Chile, hvarifrån de blifvit öfverförda till Europa och där utgöra ett oskattbart födoämne.

Såsom förut är berättadt, har samlingens upphofsman, lektor H., jämväl förhyrt den norra paviljongen, dit redan en mängd dräkter, husgerådssaker m. m. förts och nu hålla på att uppsättas.

På grund häraf torde kunna antagas, att landtmannapartiet — hvilket vi skulle vilja kalla för kammarens center, de föga talrike reaktionärt konservative dess höger och de likaledes fåtalige nyliberale dess vänster — kommer att ytterligare tillväxa genom de nya valen.

Anm. Ett likartadt förhållande uppkommer stundom vid sammandragning af hufvudsatser, då nämligen den första satsen inledes med ett adverbial, hvilket läsaren, emedan det står först, är benägen att hänföra till hela satsbindningen, men hvilket passar tillsamman endast med den första satsen.

Härifrån blef dock Ivan med förlust tillbakaslagen och tvangs att sluta fred med Sverige. (*Bättre:* Ivan blef dock härifrån med förlust tillbakaslagen och tvangs att —.)

C. På en oriktig sammandragning beror det s. k. *zeugmat*[1], hvilket består däri, att en meningsdel, som är förbunden med flere andra, passar tillsamman blott med en eller annan af dessa, ej med alla.

En mängd bragder och äfventyr hade han utfört.

[1] Jfr Svensk stilistik af G. Sjöberg och G. Klingberg, andra uppl. s. 97.

Af naturen var han vis och erfaren.

I Paris uppfördes lysande palats, majestätiska broar och präktiga gator.

Thiers uppgaf kejsaren och ännu mer kejsarinnan som upphofsman till kriget.

Slätterna frambringa mer säd, än som åtgår inom provinsen, och bergen flere olika slag af mineralier.

Vårt land är nämligen, och var ännu mer under denna tid uppfylldt af moras, berg och skogar.

Att äfven bland de lärde funnits och ännu i dag finnas de, som förneka, att planeterna äro bebodda, är bekant.

Här finnes det världsbekanta fallet vid Schaffhausen, som genom sin majestätiska storhet har förtjusat och skall förtjusa alla, som komma i tillfälle att få se det.

Det har alltid funnits och finnes olyckligtvis ännu mången uppfostrare, som på ett hårdt, ja till och med grymt sätt behandlar dem, till hvilkas stödjare och ledare han blifvit kallad.

Däraf uppkommer brist och af bristen sjukdomar.

Våta kläder torka hastigare, då de utbredas, och fuktig mark, då det blåser.

Kustbergen äro högst och det inre af landet tämligen lågt.

§ 13.

De konjunktioner, som användas, böra noga motsvara det verkliga tankeförhållandet. Fel:

Hon beder honom upphöra med att förfölja de kristne, utan i stället öfvergå till deras tro.

Att kyrkoherden N. N. på grund af sjuklighet är för närvarande oförmögen att sköta sin tjänst, utan behöfver någon tids tjänstledighet, varder härmed intygadt.

De franske öfverbefälhafvarne hafva ganska ofta under detta krig visat sig äga föga eller ingen kännedom om fiendens rörelser, utan det har icke sällan händt, att tyskarne kommit öfver dem helt oförmodadt.

Norge har en stor mängd insjöar, hvilka dock i följd af landets bergiga natur ej kunna hafva någon betydligare storlek. I Sverige är sjöarnas antal ej heller ringa, men här finnas många, som hafva ganska vidsträckt omfång.

Huru det står till i den franska hufvudstaden, därom har man endast få och osäkra underrättelser. Från tysk sida talas åter om gatustrider, som skola hafva förefallit i Paris den 24 och 25 sept. och antagas vara föranledda däraf, att valen till den konstituerande församlingen blifvit uppskjutna. Men att pöbeln icke måtte vara lätt att hålla i styr, vill synas däraf, att general Trochu utfärdat proklamationer i anledning af förefallna oordningar. *(Förf. har förmodligen, då han skref* "men", *tänkt på den första punkten.)*

Sina skyldigheter sökte Sven Dufva städse fullgöra efter bästa förmåga, men om han esomoftast i ett eller annat afseende misstog sig och därför bemöttes med hån af förmän och kamrater, ja betraktades som en vanprydnad för det regemente, i hvilket han tjänade, hördes aldrig en klagan gå öfver hans läppar. *(Den konjunktion, som följer efter den första enkla satsen, skall sammanbinda denna med den sista:* "hördes aldrig" o. s. v., *hvarför* "men" *icke passar.)*

Här (på furst Woldmars axel) upptäcktes dufvan för andra gången af den segrande falken, och när denne var nära att bemäktiga sig henne, tilldelade furst Dmitri honom ett slag med sitt ridspö, så att han störtade död till marken.

Anm. Särskildt varnas för den gängse oseden att framför en relativsats, som icke står i samordningsförhållande till något föregående, sätta en kopulativ konjunktion.

Då man förr nöjt sig med den verkan, som ur 24- och 32-pundiga kulkanoner samt 72-pundiga bombkanoner kunnat åstadkommas, och hvilka kanoner för det mesta kunnat gjutas ur en masugn med dubbla pipor, är effekten af projektiler af 500 skålpunds vikt nu icke tillräcklig.

Efter Gustaf III:es lysande tidehvarf kom ett annat, i hvilket utmärkte diktare upprätthöllo Sveriges anseende inom poesiens värld, och hvilkas namn genljödo kring Europa.

Af harm öfver ett sådant beteende lämnade Columbus staden Lissabon för att begifva sig till Spanien, i hvilket land Ferdinand och Isabella då förde en ärofull styrelse, och åt hvilka han ämnade erbjuda de lysande utsikter, som Portugal försmått.

Förhandlingarna öppnades af ordföranden med ett tal, hvari han uttalade sin tacksamhet till Löjtnant v. H., som, efter att allt ifrån början hafva varit exercisinstruktör för skolungdomen, numera afgått från denna befattning, och hvilken han städse med nit och det lifligaste intresse skött.

Slutligen voro karthagerna nästan ständigt splittrade i partier, som i häftiga inbördes strider togo statens krafter i anspråk, och under hvilka hvar och en såg blott på sin egen fördel.

En lycka i olyckan var det sannolikt, att Helena[1] ej kom in i här varande hamn, hvarest flere fartyg lågo förtöjda, och som mycket lätt kunnat råka i brand. *(Man märke den löjliga omeningen.)*

§ 14.

A. Ofta händer, att adverb få oriktig plats inom meningen. För undvikande af ett sådant fel bör man vid dessa ords användning omsorgsfullt göra sig reda för, hvart de närmast höra.

Persern gick sin fiende till mötes af fruktan för en grym tyrann utan att kanske ens veta, hvartill det tjänade, att han blottställde sig för att blifva nedgjord. (*Bör vara:* kanske utan att ens veta — —:)

Marskalk Bazaine är numera beröfvad den hittills åtnjutna tillåtelsen att, åtminstone tills vidare, meddela sig med sina barn, sin hustru eller sin bror. (*Bör vara:* Marsk. Baz. är numera, åtminstone tills vidare, — —.)

---

[1] Ett brinnande fartyg.

Rysslands aflägsna läge och styrka afhöllo honom från att, åtminstone för det närvarande, drifva sina klagomål till någon ytterlighet. (*Bör vara:* afhöllo honom, åtminstone för det närvarande, från att — —.)

Han var den mest öfvade och skarpsinnigaste diplomat, som måhända fanns i världen. (*Bör vara:* Han var måhända den mest öfvade och skarps. diplomat, som fanns i världen.)

Är det efter ändamålets uppnående, som hvarje sträfvande endast skall bedömas, så är det ett förfeladt lif, som vi betraktat. (*Bör vara:* Är det endast efter ändamålets uppnående, som — —.)

Det längsta tåg, som troligen passerat södra stambanan, var det godståg, som i lördags åtta dagar sedan afgick från Elmhult till Alfvesta. (*Bör vara:* Det längsta tåg, som passerat —, var troligen det godståg, som — —.)

Nu insågo svenskarne, att unionen blott blifvit stiftad, för att Danmark efter behag skulle kunna förtrycka Sverige. (*Bör vara:* att unionen blifvit stiftad, blott för att Danm. — —.)

B. Liksom adverben sättas äfven vissa konjunktioner ej sällan på orätt ställe. Det är nämligen rätt vanligt, att *därför, således, likväl* och dylika ord, när de skola sammanbinda en eftersats med föregående mening, komma att stå i försatsen.

Först under Karl X kom en reduktion till stånd, men den blef ej så grundligt utförd, som sig bort. När därför Karl XI kommit till regeringen, beslöt han att på det kraftigaste genomdrifva densamma. (*Bör vara:* Därför, när Karl XI kommit — —, beslöt han — —; *eller ock:* När Karl XI kommit — —, beslöt han därför — —.)

Den fruktansvärda elden från våra trupper tycktes förblifva utan verkan, ty fienden sprängde modigt fram. Då han likväl kommit på 500 stegs afstånd, började hans led synbart glesna.

§ 15.

Af synnerlig vikt är, att de enkla satser, af hvilka en framställning utgöres, på passande sätt grupperas. En

olämplig gruppering af satserna har gärna med sig fel och missförhållanden af mer eller mindre svår beskaffenhet. Man betrakte följande exempel:

Oriktigt:	*Riktigt:*
a) Genom sitt nådaval har Gud bestämt somliga till salighet och andra till osalighet, och på de utvalde verkar nåden oemotståndligt, så att desse kunna vara förvissade om sin frälsning. De, som en gång fått den Helige Ande, kunna icke förlora honom, och Kristus har gått i döden endast för de utvalde.	Genom sitt nådaval har Gud bestämt somliga till salighet och andra till osalighet, och Kristus har gått i döden endast för de utvalde. På desse verkar nåden oemotståndligt; och de, som en gång fått den Helige Ande, kunna icke förlora honom, hvarför de kunna vara förvissade om sin frälsning.
b) Någon tid efter dessa händelser började af Peter den store, Rysslands dåvarande czar, ett storartadt reformarbete. Han ville ombilda sitt rike till likhet med de öfriga europeiska staterna, och det var då naturligt, att han ej med blida ögon kunde se, att svenskarne utestängde honom från Östersjön. Att komma fram till detta haf och att vid dess kust anlägga en ny hufvudstad blef nu målet för Peters sträfvanden. När Sveriges tron bestegs af den unge Karl XII, trodde han rätta ögonblicket vara kommet att sätta sin plan i verket.	Någon tid efter dessa händelser började af Peter den den store, Rysslands dåvarande czar, ett storartadt reformarbete. Han ville ombilda sitt rike till likhet med de öfriga europeiska staterna *och önskade därför träda i förbindelse med dessa.* Att komma fram till Östersjön och att vid dess kust anlägga en ny hufvudstad blef *under sådana förhållanden det närmaste* målet för Peters sträfvanden. Det var då naturligt, att han ej med blida ögon kunde se, att svenskarne utestängde honom från detta haf, *och han var fast besluten att vid första tillfälle sätta sig i besittning af deras Östersjöländer.* När Sveriges tron bestegs af den unge Karl XII, trodde

Oriktigt:	*Riktigt:*
	han rätta ögonblicket vara kommet att sätta sin plan i verket[1].
c) Morannals söner nedhöggos af honom i ärofulla envig, som segrare intågade han i hufvudstaden och tog Oihonna till brud. Så gick då ändtligen Dargars hemska spådom i fullbordan, och då Hjalmar fick veta, hvem Oihonna var, genomborrade han henne med sitt svärd. Därpå skyndade han med förtviflans demon i sitt bröst till sin fader, hvilken vid sonens förfärliga berättelse erkände sig besegrad och bad Gudarne om förlåtelse. Därpå stötte han (Fjalar) svärdet i sitt bröst och dog.	Morannals söner nedhöggos af honom i ärofulla envig, som segrare intågade han i hufvudstaden och tog Oihonna till brud. Så gick då ändtligen Dargars hemska spådom i fullbordan. Då Hjalmar fick veta, hvem Oihonna var, genomborrade han henne med sitt svärd och skyndade sedan med förtviflans demon i sitt bröst till sin fader. Vid sonens förfärliga berättelse erkände denne sig besegrad och bad Gudarne om förlåtelse. Därpå stötte han svärdet i sitt bröst och dog.

Jämfr vid a) § 1, och vid c) § 7.

II. Om framställningens klarhet.

§ 16.

Stilen bör vara fullkomligt fri från tvetydighet. Denna måste alltid anses som ett fel, äfven om sammanhanget utvisar det rätta uppfattningssättet. Hon kan antingen ligga i själfva orden eller vara föranledd af det sätt, hvarpå de särskilda meningsdelarna blifvit förbundna, eller af den ordning, i hvilken de följa efter hvarandra. Endast de två sistnämnda slagen komma här i betraktande.

[1] Kursiveringen utmärker ord, som för sammanhangets skull inskjutits.

§ 17.

Hvad förbindningssättet angår, blir detta tvetydigt därigenom, att det icke med tillräcklig bestämdhet uttrycker tankesammanhanget. Så lämna oss ordförbindelserna: »adelspartiets störtande af folkpartiet» samt »den Paris omgifvande landtbefolkningens nattliga öfverrumpling af fientliga mindre afdelningar» i ovisshet, huruvida genitiverna *adelspartiets* och *landtbefolkningens* äro att taga i subjektiv eller objektiv betydelse. Likaledes kan man, då man hör talas om »ångfartyget Söderhamns påsegling», möjligen blifva tveksam, om meningen är, att Söderhamn seglat på, eller att det blifvit påsegladt. Tvetydigheten beror här därpå, att vid verbalsubstantiven *störtande, öfverrumpling* och *påsegling* tankesubjektet [1] ej är tydligt utmärkt. — Andra hithörande exempel äro:

Böttigers lefnadsteckning af Tegnér. (*Kunde betyda:* lefnadsteckning öfver B., författad af T.)

Slöjd- och fabriksväsendet befrämjar handeln i ganska hög grad. (*Omöjligt att afgöra, hvad som är grammatikaliskt subjekt.*)

Fyra ryttare sköto bröderna genast.

Denne furste gynnade adelsmännen.

I egenskap af krigare och statsmän voro Gustaf Adolf och Epaminondas lika utmärkta. (*Jämföres Gustaf Adolf med Epaminondas eller bådas krigaresnille med deras statsmannasnille?*)

Såsom verk af mognad konstnärlig skicklighet stå de visserligen icke tillbaka för några diktverk, vare sig att de flutit ur hans egen eller andras penna. (*Bisatsen afser ordet* d i k t v e r k, *men kunde äfven hänföras till de för tillfället bedömda skaldestyckena.*)

Området har blott en sjö, som saknar aflopp. (*Kan betyda:* området har blott en sjö, och denne saknar aflopp; *eller ock:* området har flere sjöar, men blott en utan aflopp.)

---

[1] D. v. s. den, det, de, som störtat, öfverrumplat, påseglat.

§ 18.

Tvetydighet kan äfven, som ofvan anmärktes, uppkomma i följd däraf, att meningens särskilda delar på ett mindre lämpligt sätt ordnas. Det är i sådant afseende af vikt att tillse, att meningsdelar, som icke stå i omedelbart förhållande till hvarandra, ej sättas i den ställning, att de möjligen kunna uppfattas som sammanhörande.

Den 11:te dennes höll Brittiska kabinettet sitt första sammanträde efter prinsens insjuknande i lord Granvilles boning. (*Bör vara:* Den 11:te dennes höll Brit. kab. i lord Granvilles boning —.)

Värdinnan bad honom icke stanna kvar till supéen. (*Meningen är, att ordet* "icke" *skall höra till* "bad", *men det kan hänföras till* "stanna".)

Johan tänkte på att från Karelen intränga i Östersjöprovinserna och åt detta håll utvidga sitt område. Men han förekoms af Erik, som vid Svärdsriddareordens upplösning på staden Revals begäran öfversände trupper dit för att taga staden och det kringliggande landet i besittning. (*Bättre:* — som vid Svärdsriddareordens upplösning öfversände trupper dit på staden Revals begäran —.)

Hvad särskildt angår bisatsens ställning i förhållande till enskilda delar af hufvudsatsen, bör man laga, att han icke genom något ord, till hvilket läsaren eller åhöraren möjligen skulle kunna hänföra honom, skiljes från det, som han egentligen bestämmer.

För närvarande exponeras en från landskapsmålaren G. i Düsseldorf hemsänd större oljemålning i konstföreningens nya lokal, hvilken lärer vara särdeles förträfflig. (*Bör vara:* För närvarande exp. i konstföreningens nya lokal en från — —.)

Anm. Äfven om intet missförstånd kan äga rum, är det dock i allmänhet olämpligt att mellan bisatsen och det ord, till hvilket han hör, sätta ett annat, med hvilket han i anseende till formen passar tillsamman. Onekligen

taga sig satsförbindelser, sådana som de följande, något besynnerligt ut:

En brytning syntes oundviklig, men en sådan uteblef i följd af Haydns afresa, hvilken 1794 återvände till England.

Träffad af ett slaganfall, dog han på ett apotek några steg ifrån sin dotters tillflyktsort, hvilken var närvarande under sin faders sista ögonblick.

Han beder henne ej förbittra sin moders sista stunder, som nu på sin dödsbädd förenade sina böner med hans [1].

Vetenskapsakademien stiftades af Linné 1739, hvilken synnerligast har till uppgift att befrämja matematiken och naturvetenskaperna.

Märkvärdigast bland de äldre konstnärerna är William Hogarth genom sina satiriska och humoristiska teckningar af olika förhållanden i lifvet, hvilka han själf stuckit i koppar.

Bland dessa fanns en ung kvinna af mycket hög börd, som hette Perpetua.

§ 19.

Vidare är det ett villkor för stilens klarhet, att satsbyggnaden skall vara öfverskådlig, så att de särskilda meningsdelarnas förhållande till hvarandra med lätthet kan uppfattas. För vinnande af en sådan öfverskådlighet har man hufvudsakligen att iakttaga följande (§§ 20—25):

§ 20.

Man bör undvika punkter af allt för stor, tröttande vidlyftighet, sådana, hvilkas mångfaldiga, mer eller mindre löst hopfogade delar först efter förnyad genomläsning

---

[1] Fel af det slag, som man finner i de tre första exemplen, uppstå lätt vid öfversättning från vissa främmande språk, nämligen från sådana, hvilka antingen, såsom för det mesta tyskan, sätta genitiven efter det styrande substantivet eller ock, såsom franskan och delvis engelskan, omskrifva densamma.

kunna i tanken sammanfattas till ett helt. Se ex. under § 22, anm.

§ 21.

Då en mening sönderdelas af en eller flere mellansatser, bör man tillse, att icke sammanhanget mellan delarna störes eller afbrytes. Fel:

Han skickade en tjänare, på hvars klokhet och tillgifvenhet han ansåg sig kunna fullkomligt lita, förut.

Aldrig började han en drabbning utan att förut med blottadt hufvud framför fronten af sin skara hafva anropat Honom, som leder stridens gång och bestämmer öfver lifvet och döden, segern och nederlaget, om bistånd.

Eller må vi icke, då vi betrakta våra höga berg, forsande floder och stolta vattenfall, våra frodiga åkerfält och gräsrika ängar, våra högtidliga, ständigt grönskande barrskogar och täcka, spegelklara insjöar, hvilket allt i rik omväxling möter ögat och i flere af Sveriges landskap bildar taflor, värdiga den skickligaste målares pensel, instämma i skaldens ord: "ack! jag vill lefva, jag vill dö i Norden"?

Allshärjartingen stodo i nära sammanhang med den hedniska religionen, emedan det var vid de tillfällen, då "all Sveriges här", af hvilket uttryck benämningen uppkommit, var församlad för att fira sina stora religiösa högtider och verkställa offren till sina gudar, som dessa ting höllos.

§ 22.

Efter mellanmeningar af större längd kan sammanhanget, om så behöfves, vidmakthållas genom upprepning.

En kvinna, som älskar att härska blott för nöjet att härska, hos hvilken begäret efter ära har utträngt alla andra böjelser, som icke känner någon annan sällhet än den att befalla, att tyranni-

> sera och under sin fot trampa hela folk, — en sådan kvinna kan måhända någon gång hafva funnits, men hon är dock ett undantag — —.
> (Öfvers. från tyskan.)

Ett likartadt förbindningsmedel är sammanfattning, hvaraf man stundom måste betjäna sig, då en större mängd meningsdelar af samma slag föregå predikatet i en enkel sats eller hufvudsatsens predikat i en satsfogning.

> Den för solens värme smältande snön, som i otaliga bäckar störtar från bergen ned öfver dalarnas svällande grönska; de ur isens fängsel lossade mäktiga vattnen, som med ökad fart framskynda på sina banor; de nästan med ens löfvade träden, ur hvilka de Norden åter hälsande sångfåglarna, liksom druckna af förtjusning, fylla den spänstiga, skära vårluften med sitt kvitter; den i ett haf af ljus simmande himmelen, som snart ej mer vet af någon natt; den fröjd, som bemäktigar sig allt lefvande, — allt sammanstämmer i den nordiska våren att ingifva en öfversvämmande känsla af ett på en gång ur långvarig dvala åter vaknande lif. (Geijer.)

Anm. Upprepning eller sammanfattning bör dock icke gärna förekomma mer än en gång i samma punkt. Fel:

> Denna gemensamma dyrkan af gemensamma gudar, de stora, festliga offermåltider, som därmed voro förenade, de gemensamma öfverläggningar om allmänna ärenden och värf, som på samma gång vid sammanträdena på tingsplatsen förehades, den heliga fred, som var utlyst öfver dessa helgade ställen och sammankomster, och den stora marknad, som under religionens skydd här tillika föregick mellan det samlade folket; detta, förenadt med återseendet af långt från hvarandra boende fränder och vänner, tillika blandadt med lekar och lustbarheter och täflingar i mångahanda idrotter: alla dessa förenade omständigheter, som i mångsidigt afseende gjorde dessa offerhögtider till stora, verkliga nationalfester, stärkte och be-

fästade de band af samhällighet och välvilja, som gemensam härkomst, gemensamma öden och minnen eller andra förhållanden från närmare eller aflägsnare tider grundlagt mellan de stammar, hvilka tid efter annan invandrat och nedslagit fasta bopålar i Svea och Göta landen.

§ 23.

I en mellansats kan ofta en annan utan olägenhet inskjutas, men tillkommer inne i denne ännu en tredje, så försvåras öfversikten alltför mycket, hvarför dylika satsförbindelser i allmänhet böra undvikas.

Lagarna för tyngden, sådane Newton och andra snillrika män, hvilkas ära, så länge människor finnas, icke kommer att dö ut, uppställt dem, äro numera allmänt bekanta.

Skolrådet, som till ett antal af fem utaf de sex ledamöter däraf, hvilka hade att yttra sig angående de hos domkapitlet af de tvenne skolrådsledamöter, som tillhöra den väster om sjön N. belägna delen af M:s pastorat, jämte flere andre församlingsboar från samma trakt anförda besvär öfver det i kyrkostämma den 17:e sistlidne januari träffade val af folkskolelärare, nu var samladt, ansåg klagomålen fullkomligt obefogade.

I det sista exemplet är den andra mellansatsen så vidlyftig, att sammanhanget blefve otydligt, äfven om den tredje mellansatsen borttoges och det hela finge följande lydelse:

Skolrådet, som till ett antal af fem utaf de sex ledamöter däraf, hvilka hade att yttra sig angående de hos domkapitlet af tvenne skolrådsledamöter jämte flere andre församlingsboar anförda besvär öfver det i kyrkostämma den 17:e sistlidne januari träffade val af folkskolelärare, nu var samladt, ansåg klagomålen fullkomligt obefogade. Jfr § 21.

§ 24.

När en bisats genom att tillfogas vid hufvudsatsens slut blefve för långt skild från det ord, som han skall bestämma, bör han hellre inskjutas näst efter detsamma, äfven om detta ord icke efterföljes af något annat, med hvilket han i formelt afseende passar tillsamman. Jfr § 18. Fel:

> Sådana människor äro ofta själfva till sin karakter och sitt handlingssätt allt annat än otadliga, stundom högst klandervärda, som döma strängt öfver andra.

Anm. Bisatser eller enkla satsdelar, hvilka hänföra sig till i attributiv ställning använda adjektiv eller particip, böra i allmänhet stå invid dessa. Oriktig är ordningen i följande exempel.

> Den frihet, ja tygellöshet i tanke, ord och gärning, som härskade i det sköna Italien under Mediceernas genom vitterhet och konst så lysande tidehvarf, att eftervärlden i detta afseende utmärkt det med tillnamnet af det gyllene, öfverstiger äfven för våra tider allt begrepp. (*Bör vara:* — under Mediceernas tidehvarf, genom vitterhet och konst så lysande, att — —.)
>
> Denna offerplats utgjordes af en liten kulle, på hvilken stodo några så groft tillhuggna bilder, att man nödvändigt måste äga en vildes fantasi för att däri kunna se något gudomligt. (*Bör vara:* — några bilder, så groft tillhuggna, att —.)
>
> Knappt hade hon utsagt orden, förr än genom en lika plötslig metamorfos som någon hos Ovidius häxan och hennes motsträfviga gås-skock förvandlades i stenar.
>
> Den försvunna personen från ångfartyget Södra Sverige anses hafva varit landtbruksförvaltaren N. (*Bör vara:* Den från ångfartyget Södra Sverige försvunna personen anses —.)
>
> Den protestanterna beviljade religionsfreden på riksdagen i Augsburg.
>
> Europas skyddade läge mot Ishafvet.

§ 25.

I den enkla satsen må man icke sammanföra en mängd olikartade adverbial eller af hvarandra beroende attribut, emedan hopning af sådana satsdelar lätt kan göra intrycket af det hela oredigt.

Åt general S. har efter hans i början af året inträffade frånfälle enligt konungens förslag förmedelst ett allmänt sammanskott inom arméen i närheten af slagfältet vid M. ungefär två hundra steg väster om byn L. en ståtlig minnesvård blifvit upprest.

Den i våras på den af konungen i enlighet med allmänhetens genom tidningarna uttalade önskan bestämda platsen uppställda, af prof. M. modellerade Karl den XII:tes-stoden gör i synnerhet på de från den nära bredvid flytande strömmen landstigande ett särdeles storartadt intryck.

Vid början af onsdagens sammanträde uppträdde grefve H. med anledning af ett yttrande af chefen för ecklesiastikdepartementet vid behandlingen i andra kammaren af frågan om förhöjdt anslag till betäckande af tryckningskostnader för vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Med återställande af remisshandlingarna, rörande N. N:s hos Kungl. Maj:t anförda besvär öfver domkapitlets utslag af den 7 aug. 1868 med anledning af flere L:s pastoratsboars klagomål öfver min vägran att utlysa begärd kyrkostämma för besluts fattande om B:s sockens skiljande från L:s och D:s socknar i anseende till folkskoleväsendet, får jag härhos afgifva det yttrande, som från mig infordrats.

III. Om framställningens skönhet.

§ 26.

Ordformer, som i följd af konsonanthopning äro mer eller mindre svåra att uttala, t. ex. genitiverna *punkts, skrifts, masks,* supinformerna *frälsts, inskränkts* o. d. böra ej omedelbart med hvarandra sammanställas.

§ 27.

Man bör icke, för att vinna korthet i uttrycket, så sammantränga en mening, att språket därigenom blir tungt och trögt.

Från Cham härstammande, men till språket semitiska befolkningars bosättning från uräldsta tider i nedre Egypten tyckes vara en afgjord sak. (*Bättre:* Det tyckes vara en afgjord sak, att från Cham härstammande, men till språket semit. befolkningar under uräldsta tider bosatt sig i — —.)

En af dessa fiender var Henrik af Albret, Frans I:s af Ferdinand den katolske sitt konungarike Navarra beröfvade svåger. (*Upplöses till en satsfogning:* En af dessa fiend. var H. af A., Frans I:s svåger, hvilken F. den kat. beröfvat konungariket N.)

Ett dylikt fel uppkommer alltid, då den enkla satsen öfverlastas med en mängd olikartade delar (jfr § 25), äfvensom då flere mellansatser inskjutas i hvarandra (jfr § 23). — Om man finner skäl att utbilda en sats genom en större mängd bestämningar af olika slag, bör man omsorgsfullt ordna dem så, att det mindre viktiga på passande sätt grupperar sig kring satsens hufvuddelar.

§ 28.

En mening, som innefattar en mångfald beståndsdelar, hvilka tillsamman bilda ett väldanadt helt af större

omfång, kallar man en period. Skönheten hos en sådan beror så väl på delarnas ordning som på det omsorgsfullt afmätta, harmoniska förhållande, i hvilket de stå till hvarandra. Hvad ordningen beträffar, plägar man bland perioderna särskilja tvenne slag: sådana, i hvilka hufvudtanken, hufvudbeståndsdelen kommer först, medan bestämningar eller bisatser följa efter, och sådana, i hvilka förhållandet är omvändt. De förre har man benämnt sjunkande eller fallande perioder, de senare stigande.

a) Sjunkande perioder.

Han gick midt ibland oss med gestalten af en kämpe och blicken af en siare, den kraftfullaste man och den mildaste gubbe, med den mest barnsliga kärlek i sitt bröst och den mest manliga vishet på sin tunga. (B. E. Malmström.)

De starkaste retelser, de mångfaldigaste ämnen och den finaste utbildning erbjuder åt skaldegåfvan en hufvudstad, såsom medelpunkten för samhällslifvet, såsom hofvets och belefvenhetens, rikedomens och yppighetens säte, såsom samlingsstället för konsterna, för allt stort och märkvärdigt, såsom dårskapens och passionernas, ej mindre än den erfarnare vishetens och de högre dygdernas verkningskrets. (Franzén.)

Så tyckes hos människan samma motsägelse framträda mellan kraftyttring och hvila, liflighet och tröghet, som visar sig i den nordiska naturen: en motsägelse, som dock mildras och öfvervinnes genom ett naturligen allvarligt och genomträngande förstånd, en djup, men liksom tankekraften helst inom sig sluten känsla, framför allt genom ett sinne, som är mäktigt af stora uppoffringar, i afgörande ögonblick aldrig känner fruktan och lätt höjer sig öfver det förgängliga. (Geijer.)

Det är icke blott en svensk man af den största medborgerliga förtjänst, det är äfven en högst betydande tidepunkt i svenska historien, som närvarande skådepenning i en tacksam åminnelse framkallar: en tidepunkt, som, alltid minnesvärd, genom dessa sista hvälfningsrika år vunnit en ny

märkvärdighet och äfven i detta ögonblick synes förtjäna en särskild uppmärksamhet.

(Franzén.)

b) Stigande perioder:

Såsom monarkisk ämbetsman med republikanskt blod, bildad på en gång af den gamla och nya världen, lika förtrolig med klosterlärdomen som med det offentliga lifvet, med vetenskapens och hofvets salar, med de fria schweizerhyddorna och de mäktigaste troners grannskap, || hade han, äfven snillet oberäknadt, ett omätligt öfvertag framför mängden bland skildrare af staters och folks öden.

(Beskow.)

Efter att hafva grundlagt den förtroligaste bekantskap med fäderneslandets natur och folk, efter de outtröttligaste forskningar i våra och våra stamförvanters historiska urkunder, efter de mångsidigaste studier öfver den allmänna historiens alla åldrar och öfver alla de grenar af vetande, som stodo i sammanhang med hans ändamål, || samlade han hela energien af sin nordiska kämpenatur för att gå och bryta en ny bana för svenska häfderna. (B. E. Malmström.)

Denne man ur hopen, som mera än de fleste höjde sig öfver hopen, denne siare, som utgick ur ett tidehvarf för att verka för ett annat och för många andra, denne ungdomsvårdare, som ännu på sin ålderdom fortfor att stå i spetsen för sin samtids ungdom, denne mänsklighetens förespråkare, hvars rika kärlek räckte till för hela hans släkte, || — denne man var — Erik Gustaf Geijer.

(B. E. Malmström.)

Älsken I bilderna af en icke blott rik, men yppig fantasi, glädja er de djärfvaste utflykter än till zenit och än till nadir, viljen I se en poetisk värld, full af rosenfärgade under: || då måsten I vända er till österlandets skaldekonst, där alla figurer uppträda i purpur, hvarje blomma glöder som en jordfast morgonrodnad och tankens örn flyger alltjämt på förgyllda vingar emot solen. — — Men älsken I åter mera idéernas rikedom och reflexionens sanning, viljen I se ner i djupet af männi-

skans bröst, viljen I se alla hjärtats ådror blottade liksom med ett trollslag: || då mån I gå till den moderna poesiens heroer, till dem nämligen ibland dem, som gått sin egen självständiga väg och ej lyssnat till andra ingifvelser än tidehvarfvets och sitt eget snilles. (Tegnér.)

Skulle det ock lyckas att i ljuset, om hvilket redan Newton yttrat, att det möjligen kunde, likt ångor till vatten och vatten till is, stelna i fast form, finna det ursprungliga, i hela världsrymden utspridda, i alla kroppars sammansättning ingående, deras minsta krafter bestämmande, självfva det andliga väsendet närmast omgifvande elementet: || så vore dock äfven det något yttre, endast ett vehikel för den egentliga lifsprincipen i naturen. (Franzén.)

Som af de ofvanstående exemplen synes, kunna perioderna utgöras så väl af enkla satser som af satsföreningar. För öfrigt kunna de med afseende på sin bestämmelse vara af två arter. Syftet med dem kan nämligen antingen vara blott och bart att gifva en riktig och redig framställning af en tanke eller ock därjämte att på ett lifligare sätt anslå skönhetssinnet, i hvilket senare fall perioden ofta innehåller en följd af hvarandra motsvarande, till formen mer eller mindre likartade, symmetriskt anordnade delar. Af det sistnämnda slaget, passande i s. k. retorisk stil, äro de ofvan antecknade, med hvilka man kan jämföra följande exempel, som tillhör det förstnämnda slaget.

Att de [1] också verkligen icke gifva en sådan insikt i svenska språkets lagar, utan hvilken ingen säkerhet i svensk skrift är möjlig, därom kan en hvar lätt öfvertyga sig, som med kännedom af de vanliga läroböcker, genom hvilka i länder, där modersmålet är föremål för universitetsstudier, detsamma meddelas i elementarläroverken, blott ögnar igenom några af de svenska språkläror, som genom

[1] **Fråga är om svenska språkläror.**

de talrikaste upplagorna utvisa, att de gälla för de bästa. (K. Claëson.)

§ 29.

En *stigande* period sönderfaller i två tydligt skilda delar, den föregående delen och den efterföljande eller hufvuddelen. Dessa kunna i förhållande till hvarandra hafva mycket olika omfattning. Ofta är den senare många gånger längre, stundom äfven betydligt kortare än den förre; men i sistnämnda fallet bör innehållets vikt ersätta, hvad som brister i längd, så vida det hela skall tillfredsställa skönhetssinnet. I det tredje af de å sid. 38 anförda exemplen består den senare delen endast af ett par ord, men bildar dock genom det eftertryck, hvarmed det berömda namnet framhålles, mot den förre en tillräcklig motvikt.

Anm. Består en dylik period af försats och eftersats, och vill man låta den sistnämnde synnerligen kraftigt framträda, så kan detta stundom ske genom att gifva honom samma form, som om han stode ensam eller började meningen.

> Vore ej människan sig själf en gåta, hvartill hon förlorat ordet redan i födseln; blefve hon ej med förbundna ögon landsatt på lifvets ö och bortkallad därifrån; vore icke just det ädlaste och heligaste hos henne tillika det obegripligaste: || i sanning, det nyss förflutna århundradet hade varit det enda fullmyndiga, och alla de föregående hade endast utgjort mänsklighetens barndomsår.
> (Tegnér.)

§ 30.

Af den stigande periodens tvenne delar kan hvardera innefatta flere mindre afdelningar eller lemmar. Så finner man i det sista exemplet fem dylika, tre i försatsen och två i eftersatsen. — Någon gång får man se perioder, som i båda hufvuddelarna hafva lika många lem-

mar, hvilka i ordning parvis motsvara hvarandra. En sådan är följande:

> Hafva vi också betraktat allt, hvad naturen visar oss; hafva vi också njutit af allt, hvad hon erbjuder oss; hafva vi också gjort allt, hvad på hennes område låter sig uträtta: || vår törst efter kunskap är dock på långt när icke stillad, vi längta efter mera sanning och ljus; vårt begär efter sällhet är dock på långt när icke tillfredsställdt, vi tråna efter varaktigare och högre njutning; vår sträfvan efter fullkomlighet har dock på långt när icke nått sitt mål, hon syftar till det högsta, hon är riktad på ett oändligt fortskridande.
>
> (Efter tyskan.)

§ 31.

Bildliga uttryck passa företrädesvis i framställningar, åt hvilka man vill gifva en retorisk eller poetisk hållning. De äro verksamma medel att försköna stilen, men böra såsom sådana af nybegynnaren användas med sparsamhet och försiktighet för undvikande af en osmaklig, löjeväckande svulst. Af vikt är, att de ord, med hvilka ett bildligt uttryck förbindes, så väljas, att de passa tillsamman med nämnda uttrycks egentliga betydelse [1]. Felaktiga äro i detta hänseende följande exempel:

> Engelsmännen bundo det korsikanska lejonet för att sätta det ur stånd att vidare verka. *(Man säger icke, att ett lejon verkar.)*

---

[1] I språket förekomma en mängd bildliga uttryck, som så ofta användts, att man icke vidare tänker på, att de äro bilder. Äfven vid dessa har ofvanstående regel sin användning, så framt icke ett fullt stadgadt språkbruk föranleder undantag. Ett sådant uttryck är t. ex. *mål* (syfte). Ordet betyder, som enhvar vet, egentligen: ett ställe, dit man ämnar sig, eller någonting, hvarpå man siktar. Det är därför alldeles orimligt att tala om att *förverkliga ett mål* i st. f. *nå ett mål.* Äfven *vinna ett mål* är oegentligt, men denna ordställning har så införlifvats med språket, att det icke tjänar någonting till att utdöma den. — Ett annat uttryck af ifrågavarande slag är *insikt.* Ofta ser man i mindre vårdad skrift *insikt om* i st. f. *insikt i.* Denna ordförbindelse bör icke få vinna burskap. I sådana fall, där — såsom framför vissa bisatser — icke heller *insikt i* passar, må man begagna ett annat uttryckssätt. Man kan t. ex. skrifva: *kommit till den insikten, att* — eller: *lärt sig inse, att* —.

Napoleon bländade dem genom sin storhet. (*Bättre:* genom glansen af sitt snille.)

Vi skola inrista våra namn på historiens blad. (*Man ristar icke på ett blad, utan skrifver.*)

Likväl kunde svartsjukan ej utplåna det naturliga kärleksbandet mellan bröderna. (*Bättre:* upplösa det naturl. kärleksb. —.)

§ 32.

Ett väsentligt villkor för behag i framställningen är omväxling. Några anmärkningar rörande denna följa här.

§ 33.

Samma ord eller ordställning får ej för ofta användas. Upprepning är i synnerhet stötande i början eller slutet af efter hvarandra följande satser eller satsföreningar, äfvensom då en mening börjar och slutar med samma ord, eller ny mening börjar på samma sätt, som den föregående slutade, eller då ett ord inne i meningen förekommer två gånger i omedelbar följd.

Denna klimatets skiljaktighet utöfvar det största inflytande på hela den organiska naturen. Detta gäller i synnerhet om växtriket.

Det gifves knappt ett vackrare skådespel än att se ett folk med mod kämpa för sitt land och sin frihet. Det strider då ej blott för sig självt utan äfven för efterkommande.

Karl XII bragte stora olyckor öfver Sverige, dock har hans minne alltid varit vördadt i Sverige.

Han teg och syntes tänka efter. Efter en stund svarade han.

Han saknade alldeles hjärtats värme, kännedom af människonaturen och lefvande intresse därför. Därför var han icke i stånd att framställa lefvande varelser i deras strid mot ödet och passionerna.

Ganska ofta händer det det oaktadt, att — —.

I synnerhet var det det högre adelspartiet, som hyste afgjord fiendskap till Gustaf.,

Napoleon visste ganska väl, att att utlöpa i Nelsons åsyn skulle varit detsamma som att rusa i fördärfvets gap[1].

Anm. 1) Hvad särskildt angår prepositioner, konjunktioner och relativa pronomina, så är omväxling i valet af sådana ord öfver hufvud nödig vid satser eller satsdelar, som äro sinsemellan öfver- och underordnade eller icke intaga lika ställning. Däremot är upprepning tjänlig vid satsdelar eller satser, som äro samordnade eller stå i lika ställning[2].

a) Exempel, där upprepningen är mer eller mindre olämplig.

Såsom skald slutar han med den brytning med sin tidigare lifsriktning, hvarom hans poem "den nya skapelsen" bär det skönaste vittnesbörd.

I Athen började de trettio med att omgifva sig med en lacedæmonisk lifvakt.

Vid det bekanta Rhenfallet vid Schaffhausen samlas årligen tusentals människor från världens alla delar.

Den 2 augusti förklarades Bonaparte för konsul för lifstiden.

Kejsar Leopold visade sig benägen att godkänna och åt hans hus betrygga den titel af konung af Preussen, som han tillade sig.

Man kommer därigenom i delaktighet af frukterna af andra folks erfarenhet.

— — följder af dess anhängares underskattande af den rena lärans vikt.

Det finnes en så stor skiljaktighet mellan vissa nationers ursprungliga lynnen, att oförenligheterna till den grad hunnit utprägla sig i deras språk, att en skönhet, som kan uttryckas på det ena språket,

---

[1] Se därjämte det första ex. under § 8 och ex. c) under § 15.

[2] Genom ett ändamålsenligt ordval i detta afseende befordras icke blott välljudet utan äfven i vissa fall framställningens klarhet, hvilken stundom kan komma att lida, om t. ex. icke-samordnade bisatser inledas med samma fogeord eller tvärtom samordnade med olika.

omöjligen kan återgifvas på det andra. *(Förbindelsen af dessa båda med att inledda bisatser är ful, emedan den ene bestämmer den andre.)*

Brefvet väckte en sådan förbittring, att redan samma månad, som det var utfärdadt, innan konungen ännu hunnit lämna Sverige, bönderna i östra Småland reste sig med en våldsamhet så stor, att Sören Norrby fann för godt att gifva konungen det rådet att återtaga förordningen.

Att det enligt den kristna-läran är fördömligt, att den ena människan hyser hat till den andra, har väl alltid varit erkändt.

I vårt släktes barndomsdagar framlefde människan sitt lif i Edens rosengårdar. Men ondskan kom i skepnad af en orm och dref henne därutur, och efter syndafallet blef det en lag för hennes tillvaro, att hon skulle äta sitt bröd i sitt anletes svett. Men denna sträfvan för lifvets uppehälle har, äfven den, fröjder med sig. *(Bättre:* Dock har denna sträfvan för —, äfven den, —. *De båda sista meningarna hafva ej samma ställning till den första; den andra är näml. motställd denna, men den tredje är motställd den andra.)*

Detta gaf cheferna för de republikanska grupperna anledning att fråga Tirard, om regeringen ämnade vidtaga några åtgärder med anledning af Boulangers kandidatur och hans lama protestskrifvelse. Tirard gaf ett nekande svar. Sedan säges dock regeringen genom telegram, som generalen växlat med sina vänner, hafva fått visshet om, att han tagit personlig del i valmanövrerna. Några af kabinettets medlemmar önskade dock icke uppträda mot Boulanger, för att man icke skulle anklaga dem för att på olaglig väg, genom att öppna telegram, som icke voro bestämda för dem, hafva erhållit nämnda upplysningar. De opportunistiska bladen ansågo dock detta för en allt för långt drifven grannlagenhet.

"Kom, min dotter", sade denne, "och omfamna din bror, ty såsom sådan måste du betrakta honom, ty han är son till min käraste ungdomsvän."

Då äfven Portugal uppträdde aktivt, såg det mörkt ut för Napoleon. Men hade han själf varit

tillstädes i Spanien och ledt krigsrörelserna, lider det intet tvifvel, att hans härar blifvit segrande. Men han hindrades därifrån af Österrike.

Ordspråk äro korta meningar, som innehålla lefnadsregler, som ofta för människan äro af stor betydelse. (*Bättre:* hvilka ofta för — —.)

Första impulsen till kriget gaf Henrik af Guise, som med sitt följe en söndag öfverföll en skara hugenotter, som i en lada voro församlade för att fira sin gudstjänst.

b) Exempel, där upprepningen är på sin plats.

Angripen på en gång af England, af Ryssland, af Preussen och flere andra stater, måste han duka under.

Det är visserligen sant, att det förra (skriftspråket) utan det senare (talspråket) icke är tänkbart, att det helt och hållet har detta att tacka för sitt upphof, att det därifrån dagligen hämtar den näring, som föryngrar det, och att ett skriftspråk, som ringaktar denna sin moder och alltför mycket skiljer sig från henne, snart förtvinar — —.

(K. Claëson.)

Du sofver, Svea folk! Hvem vill din hvila rubba?
Men sveket med sin dolk, men våldet med sin klubba,
de vaka omkring dig. (Tegnér.)

Allting visade, huru Karl Gustaf längtade och hastade till kriget; därföre brådskade han med riksdagens afslutande, därföre kunde han icke hinna själf närmare följa reduktionsverket, därföre afbröt han också den började fredsunderhandlingen.

(Fryxell.)

Hvar finnes den människa, som aldrig misstagit sig, som aldrig visat någon svaghet, och som aldrig begått ett felsteg[1].

[1] I det första språkprofvet under § 22 växla vid samordnade bisatser *som* och *hvilken*. Det sistnämnda, användt vid alla bisatserna, skulle blifvit långsläpigt, och omväxlingen föranleder ingen tvekan rörande sammanhanget mellan satserna. Samma är förhållandet i det nästa exemplet, som innehåller en följd af likställda relativsatser.

I följande mening inledas de båda samordnade hufvudsatserna lämpligen med samma konjunktion, hvilken däremot i bisatsen bort undvikas.

> Genom mikroskopet vinner människan kännedom om föremål, hvilka genom sin litenhet undandraga sig det obeväpnade ögats uppfattning; genom teleskopet om de världar, som äro utströdda i rymden på omätligt afstånd från jorden.

Anm. 2) Man får stundom se meningar, i hvilka till en och samma sats eller satsförbindelse ansluta sig tvenne med samma konjunktion början de bisatser, en före hufvudsatsen och en efter. En sådan anordning af konditionala, temporala, kausala eller koncessiva bisatser medför alltid en ful enformighet, hvilken man kan afhjälpa genom att i den ena bisatsen ombyta eller utelämna konjunktionen.

> Om jorden vore platt, skulle man någon gång kunna komma till hennes slut, om man ständigt färdades åt samma håll. (*Bättre:* Vore jorden platt, skulle man — —.)
>
> Om ett mäktigare folk gång efter annan kränker ett svagare, så kan man väl ej gärna förtänka detta senare, om det med harm reser sig mot förtrycket.
>
> Sedan de båda systrarna en stund samtalat med hvarandra, lämnade den yngre rummet, sedan hon med sitt finger lätt berört kinden på den lille slumraren i vaggan.
>
> Då fred emellanåt blifvit sluten, så voro karthagerna nästan alltid de, som åter bröto den, då de ansågo sig hafva hämtat nog krafter för att kunna å nyo tillfoga romarne skada.
>
> Emedan Henrik III ej hade några barn, var Henrik af Navarra närmaste arfvingen till tronen, emedan han var förmäld med Henrik III:es syster.

§ 34.

Ord med för stor ljudlikhet må ej sammanställas, ej heller satser, satsföreningar eller satsafdelningar, som sluta med rim.

Nu först förstodo de, att spelet var förloradt.

Undersöka vi vidare, huruvida — —.

Jag anlände före soluppgången till ingången till dalen. (Jfr § 33, anm. 1.)

Hugade sökande till erhållande af ifrågavarande förordnande, och hvilka böra vara förfarna i domarevärf, äga att ofördröjligen anmäla sig i finansdepartementets expedition.

Han höjde välmågan i sitt land genom att där öppna en fristad för från Frankrike flyende hugenotter.

Hon gaf sig all möda att skaffa honom föda.

Då han efter många års vistande i främmande land ändtligen kom hem till sitt folk, hvilket länge ansett honom som död, fann han det i den yttersta nöd.

Intet skattades hos dem högre än fosterlandet, för hvilket de med glädje utgöto sitt blod. Vi erinra oss Leonidas' hjältemodiga uppoffring vid Thermopylæ, hvilken bidrog att lifva grekernas mod.

Anm. Ofta sättes en genitiv före en annan genitiv som attribut till denne. Ett dylikt bruk af vissa pronomina (t. ex. *hans, hennes*) måste anses tillåtligt. Eljest böra sådana förbindelser såsom missljudande undvikas.

Den fientliga härens befälhafvares okloka åtgärder räddade vår armé. (*Bättre:* De okloka åtgärder, som vidtogos af den fientliga härens befälhafvare, räddade — —.)

§ 35.

I allmänhet akte sig nybegynnaren att i en sammanhängande framställning alltför mycket betjäna sig af samma slags satsbildningar. Användas endast korta eller endast långa meningar, endast samordnade satser eller endast satsfogningar, äro bisatserna ständigt af samma slag, perioderna lika byggda o. s. v., så blir det hela lätt enformigt och antingen matt eller konstladt och tungt.

Nu började man anse henne som oöfvervinnlig, och allt större blef antalet af dem, som samlades under hennes fana. Hon vann i förening med den nykrönte konungen seger efter seger, och öfvervikten började snart luta åt fransmännens sida. Engelsmännen belägrade Compiègne, och Jeanne d'Arc skyndade till dess undsättning. Under ett utfall blef hon tillfångatagen, och fienderna fingo nu ett efterlängtadt tillfälle att hämnas på den, genom hvilken deras framgång blifvit tillintetgjord. En domstol nedsattes till hennes dömande, och efter en lång öfverläggning blef det beslutadt, att hon skulle lefvande brännas.

Men då han genom Ajas' död beröfvats hoppet att få återlämna dessa saker till deras ägare, hade han dock alltid gladt sig åt att i stället få öfverlämna dem till Eurysakes. Då nu äfven detta hopp gått om intet, ansåg den gamle sig ej hafva mer att lefva för och beslöt att nedgräfva den dyrbara skatten i jorden, där han själf snart hoppades få hvila. Just som han var sysselsatt med detta arbete, öfverraskades han af Tekmessa och Eurysakes. Sedan han af Tekmessa blifvit underrättad om, hvem han hade framför sig, tviflade han först, men igenkände sedan Ajas' son och iklädde honom jublande hans faders rustning.

§ 36.

I anm. 1 till § 33 äro fall påpekade, hvilka göra undantag från den regel, som bjuder omväxling. Huruledes enformighet stundom kan vara ett verksamt medel att gifva framställningen kraft och skönhet, visa följande utdrag ur ett tal af Tegnér, äfvensom åtskilliga här ofvan som exempel anförda perioder.

Det var hälsosamt, att man förföljde förföljelseandan, att man predikade samvetsfrihet och tolerans; men det var ingalunda hälsosamt, att man med tolerans ej menade annat än liknöjdhet, och att man fördrog alla religionsmeningar på samma sätt, som man fördrar en dåres hugskott eller den sjukes

feberdrömmar. Det var riktigt, att man sökte gifva klarhet och lättfattlighet åt vetenskapen; men det var ingalunda riktigt, att det skedde på grundlighetens bekostnad, att man, i stället för det forna allvaret, införde en slipad ytlighet och en sladderaktig mångkunnighet, som fuskade i allt och med fräck lättsinnighet afgjorde det heligaste. Det var riktigt, att man i konsten skattade högt en viss nations mästerverk, som på denna tid gaf ton i Europa; men det var ingalunda riktigt, att man utan urskillning framställde deras blott nationella former såsom de enda rätta och lofliga och ville tvinga dem på folkslag och språk, för hvilka de ej passade. Det var ingalunda riktigt, att man i allmänhet ville förmå sångmön, det friaste väsende, som solen skiner på, att dansa i bojor.

Man kan således tvifla på den härskande lärobyggnaden, såsom lärobyggnad betraktad. Man kan tänka, som man vill, om dess dogmatiska skryt, att vetenskapen nu ändtligen är funnen, om dess föregifna upptäckter, om dess bekväma världskonstruktion, med ett ord, om alla dess underkurer. Man kan tro, att filosofien, äfven den nyaste, liknar Portugal, som ej kan försvara sina gamla upptäckter, mindre tillvälla sig några nya. Man kan tro, att naturen ännu som förr ligger framför oss, en ofantlig Sfinx med sin oupplösliga gåta. Man kan tro, att — —.

§ 37.

Ehuru det visserligen i allmänhet är rådligt att omväxlande begagna sig af samordnade och icke-samordnade satser, korta och längre meningar o. s. v. (jfr § 35), så kan dock, allt efter ämnets beskaffenhet, det ena eller andra uttryckssättet öfverväga. För sagor och andra dylika stycken (se ex. a) ägnar sig en stil, som låter de särskilda delarna följa efter hvarandra i en mera lös förbindelse, hvarför samordning där är mycket använd. Vetenskapliga afhandlingar (b) kräfva gemenligen en fastare sammansluten, företrädesvis på öfver- och underordning

grundad satsbyggnad. För högtidliga föredrag (c) lämpar sig det slag af retoriskt anlagda perioder, som beskrifves i slutet af § 28. I lifliga berättelser (d) passa korta punkter, vid en mera lugn och maklig skildring (e) utförligare meningar o. s. v. Naturligt är äfven, att stilen i detta som i andra afseenden måste taga intryck af författarens egendomliga skaplynne.

Prof på olika stilarter.

a) Under en blommande acacia på sin sköna villa vid Tusculum insomnade en afton Marcus Tullius Cicero. Det var just vid solens nedgång, då naturens pulsar ännu slogo varmt och högt; men svalare fläktar löste sig ur dagens boja och flögo glada omkring och lekte med dess hår. Cicero drömde, att en genius sänkte sig ned till hans läger och lade en iskall hand på hans hjärta. Det gjorde ondt, när handen först rörde dess veka fibrer; men då hon längre hvilat däröfver, kom ett kallt lugn likasom en död frid i hans hjärtas innersta, och han kände sig stark och hård. Och genien sade: "Stå upp och regera världen!" Då reste sig Tullius upp och fattade med handen ett stort och väldigt roder; och han såg tidens vågor brusa och svalla, och hela världen flöt på dem som ett prunkande skepp och ville styras af hans roder. Men då kom en annan genius, som bar en låga, en klar låga i sin hand, och han lade handen på Ciceros hjärta. Då veknade det lugna, hårda hjärtat; en ljuf oro, en salig bäfvan genomströmmade det; han kände sig mild och öm; hans ögon glänste af tårar, och genom tårarna såg han det ofantliga världsskeppet segla fram på tidens haf, och öfver hafvet låg mörker, och det stora rodret fördes af en djärf och kraftfull man, som styrde hit och styrde dit; men för mörkrets skull visste han icke, hvart han styrde, eller hvar han skulle hamna. Men genien, som uppvärmt Ciceros hjärta, sade till honom: "Stå upp, var ljus och upplys världen!" Och han stod upp, han lyftes upp af en osynlig kraft, och rymden blef ljus, och tidens vågor öfvergötos af ett ledande sken liksom af millioner stjärnor, och i strålarna af detta ljus seglade skeppet, fördt af styrmannens mäktiga hand, utåt det blåa hafvet; och ju längre det seglade fram mot sitt mål, en fjärran belägen elysisk strand, dess klarare blef rymden.

Då drog åter liksom ett flor öfver den slumrandes ögon, och en röst frågade: "Vill du styra eller upplysa?" Och, ännu varm och försmält i rörelse af den sista geniens lågande hand, svarade Tullius darrande: "Jag vill upplysa". Och i det åter framblänkande ljuset såg han den förste genien fly på sträckta, molnhöljda vingar; men den andre, den milde, satt skön vid hans sida kvar och lutade sitt hufvud mot hans bröst och log. Och när Tullius vaknade, såg han det omätliga hafvet vid horisonten glänsa i den fulla månens ljus; men Rom låg i skuggan af aftonens dimma. Han fick behålla lågan i sitt hjärta; han blef icke kall, ej härskande, icke stark och icke lycklig; han blef mild, vek, olycklig, stor; han blef ett ljus, som väl fläktades hit och dit af tidens stormar, men som icke därför utsläcktes, utan så mycket klarare lyste, och som ännu lyser och skall lysa världen genom seklerna.

(K. A. Nicander: Hesperider.)

b) Likasom människan äger ett outplånligt medvetande af det sedligt goda och onda och därmed af plikter, hvilka hon känner sig förbunden att uppfylla; äfvenså äger hon ett lika outplånligt medvetande af rättigheter, på hvilkas ostörda åtnjutande eller utöfning hon ej kan undgå att göra anspråk. Under hela den fortgående utvecklingen af människans lif fortvarar och yttrar sig detta medvetande af rättighet likasom medvetandet af plikt; och om det förra gäller detsamma, som redan blifvit nämndt om det senare, nämligen att det tidigast yttrar sig blott under formen af en dunkel, outvecklad känsla, hvilken likväl småningom genom en på densamma riktad reflexion kan bringas till en högre grad af klarhet och till formen af ett egentligt begrepp. Om vi närmare fästa vår uppmärksamhet på detta medvetande af rättighet, för att, så vidt det till en början kan ske, göra oss reda för dess betydelse och innehåll, så finna vi först och främst, att det står i ett visst sammanhang med det sedliga medvetandet eller medvetandet af plikt. Ett sådant sammanhang röjer sig därigenom, att all rättighet likasom all plikt handlar om något praktiskt, om yttringarna af människans fria verksamhet, samt att båda af oss uppfattas såsom något heligt, något som ovillkorligen fordrar att respekteras. Men oaktadt detta nödvändiga sammanhang mellan begreppen om plikt och rättighet visa de sig likväl äfven såsom väsentligen

åtskilda från hvarandra och i visst afseende såsom ägande motsatta bestämningar. Då nämligen all plikt innebär en mig ålagd förbindelse eller en moralisk nödvändighet, hvilken yttrar sig såsom uttrycket af en bjudande eller förbjudande lag; så innebär däremot, hvad jag kallar en min rättighet, i och för sig självt hvarken ett bud eller ett förbud, utan en mig gifven tillåtelse eller auktorisation till något, nämligen till en viss fri verksamhet, en auktorisation, hvilken såsom sådan uttrycker, icke en moralisk nödvändighet eller förbindelse till en handling, utan blott en möjlighet att handla. Om ock — hvilket vi tills vidare måste lämna oafgjordt — det, hvartill jag anser mig berättigad, äfven kan i vissa fall vara mig af den moraliska lagen ålagdt och således, ifrån sedlighetens ståndpunkt betraktadt, utgöra en plikt; så uppfattar jag det likväl, då jag kallar det en min rättighet, eller då jag betraktar det blott från rättens ståndpunkt, icke såsom något, som är mig ålagdt, utan endast såsom något, hvartill jag finner mig auktoriserad eller befogad. Det är emellertid först längre fram, som begreppet om denna auktorisation kan bringas till full tydlighet, därigenom att vi betrakta det genetiskt eller göra oss reda för dess ursprung. Här kunna vi till en början blott nämna detta begrepp, såsom omedelbart gifvet i hvarje förnuftig varelses medvetande. Då nu flere förnuftiga varelser tänkas såsom lefvande tillsamman i en och samma sinnliga värld, hvarigenom det blir möjligt, att den enes verksamhet kan komma i strid med den andres, eller att den ene kan genom sin verksamhet förhindra uppnåendet af den andres afsikter, uppkommer för hvar och en af dem, såsom en nödvändig följd af den nämnda auktorisationen till fri verksamhet, en fordran eller ett anspråk att icke af någon annan blifva hindrad eller störd i utöfningen af denna fria verksamhet. Begreppet om en auktorisation till fri verksamhet, såsom det första, som innehålles i allt medvetande af rättighet, leder således, under förutsättning af en koexistens af flere förnuftiga varelser i en och samma sinnliga värld, till begreppet om ett anspråk att icke af någon annan störas i denna fria verksamhet, såsom rättsbegreppets andra väsentliga bestämning. Då nu detta anspråk för tanken visar sig såsom för alla de koexisterande förnuftiga varelserna lika nödvändigt och lika giltigt, så uppkommer häraf en förnuftets fordran af ett sådant förhållande dem emellan, i

hvilket allas förnuftsenliga anspråk är erkändt och respekteradt, eller i hvilket hvar och en af dem är i ostördt åtnjutande af allt det, som utgör hans rättighet — —.

(S. Grubbe: Filosofisk rätts- och samhällslära.)

c) Om jag ej visste, att kärleken uppenbarat himmelska gestalter äfven för sådana sinnen, som icke hållit sig främmande för världsliga omsorger och jordiska begär, skulle jag kanske afstå ifrån försöket att återgifva dragen af en personlighet, hvars själs renhet blifvit nästan till ett ordspråk bland hans samtida. Kärleken skall gifva mig det mod, som jag därtill behöfver, — den kärlek, hvarmed jag omfattar ej blott hvarje snillegestalt af det skaplynne som den förevigades utan äfven hvarje mänsklig personlighet med de sällsynt älskvärda egenskaper, som utmärkte hans, — den kärlek, hvarmed jag fasthänger vid min barndoms minnen, bland hvilka han är ett af de skönaste och mest oförgätliga, — slutligen den kärlek, hvarmed jag städse tillbakablickar på det tidehvarf, som han tillhör, och hvars idealiserade karakter han så skönt återspeglar i den klara källvågen af sin fantasi. Det är nämligen icke allenast en enskild man, hvars minne vi gå att fira; det är minnet af ett halft århundrade i vår vitterhets häfder; det är minnet af två skilda tidehvarf, mellan hvilka han, den ädle, den tålsamme, är den förenande länken, mellan hvilka han står såsom en opartisk och kärleksfull tolk af bådas sträfvanden och förtjänster, vänligt räckande sin hand till afsked åt det släkte, som går bort, medan han sluter till sitt hjärta det, som kommer. Han, om någon, förtjänar det vördnadsvärda namnet af svenska sångens patriark, ty han upplefde ej blott en hög ålder, utan han genomlefde ock därunder stora åldrar. Äfven de äldre bland det släkte, som nu firar hans minne, lärde sig hans ungdomssånger redan af sina mödrar, lyssnade redan i sin ungdom till den hänförande klangen af hans mannaålders fulltoniga lyra och hade redan nalkats sin lefnads höst, innan de med vemod förnummo de döende ljuden af hans sena ålderdoms halfbrustna strängaspel. Hvilket innehåll i en människoande, som icke allenast lefvat i ett tidehvarf, sådant som hans, utan äfven lefvat sig in däri och tillägnat sig alla de ymniga skatterna af dess andliga förvärf! Åskådaren stannar med vördnadsfull rörelse vid taflan af en sådan människolefnad. Han öfverräknar i sitt sinne de

erfarenheter, som rymmas därinom, de strider, som utkämpats, de sorger, som öfvervunnits, den ära, som inbärgats, den kärlek, som förvärfvats, innan aftonens fridfulla belysning göt sin glans och förklaring däröfver. Och när han besinnar, att hela denna långa lefnad med allt sitt rastlösa arbete var en oafbruten sträfvan i sanningens, dygdens och skönhetens tjänst; när han besinnar, att alla de vittra krafter, som därunder utvecklade sig, slutligen sammanslöto sig för ett enda mål — att utvidga och befästa Guds och det Heligas rike på jorden; när han besinnar, att det tidehvarf, som detta människolif omfattar, därpå ej kvarlämnat ett enda spår af sina många skuggor, utan däri endast samlat de skönaste och klaraste af sina ljusa färger: så fylles hans bröst af en känsla, som liknar den andakt, hvarmed ögat dröjer vid konstens åskådliggjorda drömsyner af himmelens invånare; och hans hjärta vidgas af en ljuf tillfredsställelse öfver sin mänsklighet vid anblicken af en människoande, som var nog djup och rik att tillägna sig alla sin samtids andeliga eröfringar, på samma gång som den var nog ren och stark att hålla sig obesmittad af alla dess förvillelser.

(B. E. Malmström: Tal öfver Franzén.)

d) Då sachsiska hären blef jagad på flykten, skyndade Arnheim till konungen med denna oroande nyhet. Nästan i samma ögonblick kom Teuffel med underrättelse, att hela kejserliga hären vände sig emot Horn. Konungen, som just nu fullkomligen förjagat Pappenheim, lämnade högra flygeln åt Banér samt ilade själf till den vänstra. Här sviktade hela den svaga styrkan under tyngden af det öfverlägsna anfallet. Öfverste Hall låg skjuten och med honom nästan hela hans regemente. Horn, Baudis och Courvilles ryttare ledo förskräckligt och drogo sig småningom tillbaka. Ännu stod Callenbach kvar såsom i reserv. "För Guds skull, hugg in, Callenbach, hugg in!" ropade konungen och pekade på en öppen lucka, där fienden höll på att tränga igenom. Regementet störtade fram. Redan vid första mötet föll Callenbach genomborrad till marken. Men hans ryttare fortsatte anfallet med lika ordning, med lika mod. "Försvara er, gossar!" ropade konungen, "jag skall strax sända er hjälp"; och han befallde Teuffel rida efter några fotregementen ur andra linjen. Men knappt en minut, sedan konungen sagt

sista ordet, kom en kula och kastade Teuffel krossad till marken. Konungen skyndade då själf till bröstet af andra linjen och sände därifrån de båda brigaderna Hepburn och Witzthum och sedan från högra flygeln Soop med västgötarne till Horns hjälp. Dessa regementen ryckte upp på sidan af vänstra flygeln, först Witzthum, sedan Hepburn och ytterst västgötarne. Hjälpen kom i rättan tid för att mota den kringrännande fienden. Kroaterna störtade mot Hepburn. Han medförde flere läderkanoner, dolda inne i brigaden. Vid Hepburns röst öppnades leden, och ett mördande kulregn mötte och tillbakakastade de angripande. Andra trupper försökte tränga fram, men emottogos med en muskötsalfva, af alla tre leden på en gång gifven, med den förskräckliga verkan, att hela rader af de angripande föllo till jorden liksom gräs för lien. Men Tillys krigare veko icke så lätt tillbaka. Det blef ett kämpande på lif och död, man emot man, med svärd och pik, med musköt och pistol, med kolf och kula. Regementena blandades i en ryslig förvirring. Cronbergarne och Baudis' ryttare bröto, hvar på sin sida, härjande fram öfver fältet — —.

(Fryxell: Berättelser ur svenska historien, slaget vid Breitenfeld.)

e) Det är få uppträden, som äro roligare att betrakta än afgåendet af en stor, med många passagerare uppfylld ångbåt — det förutsatt likväl, att man själf icke har någon verksammare roll än den att, stående vid sin kappsäck, helt trankilt kunna betrakta det lifliga spektaklet. Under det fartygets däck jämt befolkades med brådskande personer, i hvilkas fysionomier man kunde läsa tillfredsställelsen öfver att redan hafva passerat den fatala landgångsplankan, syntes däremot andra komma ilande utför kajen med en uppsyn, lika tydligt tillkännagifvande farhågan att komma för sent. Långs fartygets sida fortgick emellertid den jämna langningen af koffertar, askar och kappsäckar, och det högljudda skriket emellan de aflämnande och emottagande ackompanjerades jämt af det hesa vrålandet från den genom skorstenen utrusande ångan, hvilket understundom öfvergick till häftigare rytningar, liksom tillkännagifvande det ofantliga sjödjurets otålighet att vänta längre och hotande de senfärdige med ett snart uppspringande. Under tiden promenerade kaptenen på ena hjulhuset; och,

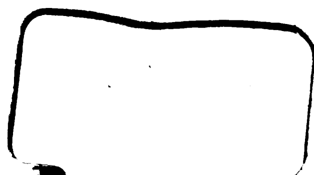
delande sin uppmärksamhet emellan de embarkerande passagerarne och observerandet af sin klocka, gick han där med en min, hvari förnöjelsen öfver den betydliga laddningen blandades med omsorgen att passa på rätta ögonblicket för hela skådespelets förändring. Slutligen gaf han den väntade vinken, skeppsklockan lät höra sina gälla klämtningar, landgången inrycktes, vrålandet upphörde i skorstenen, vattenhjulen började sitt plaskande, och med detsamma skilde sig den ofantliga maskinen från land och begynte med tilltagande hastighet ila ut åt sjön. Snart voro vi också i full fart, och det präktiga skeppet simmade, likt en stolt svan, på den jämna vattenytan, hvars små, motsträfvande vågor icke en gång förmådde gifva det någon rörelse, utan försvunno vanmäktigt i de tvenne höga dyningsraderna, som vattenhjulsskoflarna uppkastade på båda sidor om det forsande kölvattnet. Solen sken klart på den höga, molnfria himlen, och en svag nordlig luftström dref den mörka röken från skorstenen rakt akterut, liksom för att i denna direktion, motsatt skeppets, visa, huru litet denne farkosts rörelser berodde af vinden. Man hörde icke heller detta dofva susande genom tacklingen, hvilket vanligen åtföljer farten med ett seglande fartyg, ty här om bord funnos hvarken master eller segel, och vindens agerande därpå skulle i alla fall hafva blifvit döfvadt af det jämna plaskandet af vattenhjulen, hvilkas skoflar nu slogo en riktig hvirfvel på vattnet, hvilken visserligen, lik all dylik musik, är något monoton i längden, men icke desto mindre ganska behaglig, då den vittnar om ångbåtens starka fart.

(Gosselman: Resa i Norra Amerika.)

Slutanmärkning.

De i denna bok framställda reglerna äro, som man lätt finner, icke alla af lika vikt. Öfver hufvud kan man säga, att de i den första afdelningen äro viktigast, därnäst de i den andra. Hvad beträffar dem, som innehållas i den tredje afdelningen, så kunna vissa af dessa i följd af det till buds stående ordförrådets beskaffenhet någon gång vara svåra att tillämpa. Stundom måste man för att vinna klarhet och bestämdhet i uttrycket uppoffra välljudet.

Pris: 75 öre.

Upsala [illegible] Almqvist & Wiksells [illegible]